

BİRLEŞİK Kafkasya

(VEREINIGTES KAUKASIEN)

Kafkasya İstiklâl Komitesinin Organıdır

Her ay üç dilde çıkar:
Türkçe, İngilizce ve Rusça

Yazı Kurulu Başkanı: A. KANTEMİR
İdarehane adresi: München 8, Steinstr.40

3 ncü yıl

Ağustos 1953

No 8 (25)

Malenkov tehdit ediyor

Sovyetler Birliği başbakanı Malenkovun, Yüksek Şuranın 5 nci içtima devresinde söylediği nutkundan anlaşılıyor ki, onun şimdiye kadar, iptidai bir kurznazlıkla dünya eskârı umumiyesini oyalamak için verdiği sulhperver beyanatların devresi sona ermiştir.

Bu zoraki sulhperverliğin esas sebebi, Stalinin ölümünden sonra, içinde iktidar mücadelesi başlayan Sovyet hükûmetinin zaafı idi. 30 yıl müddetle Stalinin şefliği prensibi üzerinde tutunan totaliter devlet bünyesi, daha dün meçhul bir parti azası olan Malenkovun yavaş yavaş olmağa başladığı, yeni bir şefe lüzum gösteriyor. Malenkov, Rusyanın hudutları dışına hiç bir zaman çıkmamış, rusçadan başka hiç bir lisan bilmiyor ve bütün ruhuyla Garp dünyasından nefret ediyor. Malenkov, dünya sükûneti için, az çok dış dünyayı tanıyan Lenine ve hatta Staline nazaran, daha ağır, daha meşum ve daha tehlikeli bir adamdır. Sovyet tahtına yerleşmekte olan bu horkunç mahlûkun iradesinin, kürreiarz nüfusunun üçte biri üzerine yayıldığını düşünmek bile, insana dehşet veriyor.

Malenkov yeni bir Sovyet adamı olup, bolşevik terbiyesinin su katılmamış mahsulüdür. Onun ihtilâlden evvelki mazi ile hiç bir alâkası yoktur. Onun bütün siyasî felsefesi kaba kuvvet esası üzerinde kurulmuştur. Gaddarlık etmek, entrikalar yapmak ve düşmanla rakiplerine tuzaklar kurmak onun ruhuna kadar işlemiştir. Kitle halinde katliâmlara ve "temizliklere" aktif bir şekilde iştirak eden ve, söylentilere nazaran, esrarengiz ölümünde rol oynadığı Jdanov gibi arkadaşlara bile acımayan Malenkov, kanlı patikayı takiben, Staline, Kremlin Olymp'ine doğru sokuluyordu.

En yüksek kademeye çıkan Malenkov, bir kaç ay evvel, Yüksek Şuranın 4 ncü içtima devresinde başbakanlık için onun namzetliğini teklif eden Beriayı da ortadan kaldırmıştır. Malenkov Beriyanın "arkadaşı" olduğundan, onun Doğu Almanya, Macaristan ve diğer "halk demokrasisi" memleketlerinde ve

keza Sovyetler Birliğinde aldığı bütün tedbirlerin tatbikine, bittabi, Malenkov da iştirak etmişti.

Fakat işgal altındaki memleketlerde Berianın siyaseti meseleyi halletmeyecek, bilâkis, 17 Haziranda Berlin isyanı ile ilgili olarak, fiyaskoya uğrayınca ve Kremlinde, birbirini çoktan kollayan, NKVD (Beria) ile Kızılordu mümessilleri arasında şiddetli münakaşa başlayınca, Malenkov, en tehlikeli rakip addettiği ve "emperyalizmin koyu ajanı" vasıflandırdığı Beriayı bertaraf etmek için, Kızılordunun tarafını iltizam etmiştir.

Bu suretle, haddini bilmeyen bir oyuncu sıfatı ile Beria tasfiye edilmiş ve bununla beraber de, şimdiden sonra halis muharip Rus milliyetçi-bolşevizmin, münakaşa kabul etmez karakterini alacak olan Kremlin politikasının "varyaglar" veya sözde Gürcü veya Kafkas devresi sona ermiştir.

Berianın sahneden çekilmesiyle, Kremlinde, kuvvet nispeti de esası bir şekilde değişmektedir. Bütün silâhlı kuvvetlerin hâkimi, Malenkovdan sonra, filen ikinci adam olacaktır. Sovyetler Birliğinin dış politikası, şüphesiz, Merihin işareti altında devam edecek, Malenkov ise, savaş tanrısı — popüler mareşal Jukovla karşılaşmak mecburiyetinde kalacaktır. Fakat bütün bunlar istikbale ait şeylerdir.

Şimdilik ise, kudretli Berianın, hizmetkâr propaganda ile halka muayyen bir manada anlatılan, tevkifi, gözü korkmuş halkın nazarında Malenkovun itibarını yükseltmiştir.

Henüz bitmekten çok uzak olan iç mücadelede bir dönüm noktası teşkil eden bu ustalıkla manevra, Malenkova, ne de olsa, durumunu sağlamlaştırmak ve dış dünya ile daha sert bir lisanla konuşmak imkânını vermiştir. Bir kaç ay evvel, 4 ncü içtima devresinde yan yana duran Malenkovla Beriayı alkışlamış bulunan Yüksek Şuranın aynı 1300 mebusu, bugün 5 inci içtima devresinde Malenkovun karşısında eğilerek, onun iç ve dış politikanın bütün meseleleri hakkındaki diktatını coşkun alkışlarla tasvip etmiştir.

Malenkovun, milletlerarası duruma taallûk eden nutkunun son kısmı bilhassa calibi dikkattir. Birleşik Amerika, İngiltere ve Fransa'nın milletlerarası durumun müzakeresine iştirak etmek hususunda vâki davetlerine cevaben, Malenkovun ileri sürdüğü şartlardan anlaşılıyor ki, Sovyet hükûmetinin bütün düşüncesi gergin milletlerarası havayı izale etmek değil, fakat müttefikler arasında bir parçalanma vücade getirmeğe matuftur. Atlantik ve Avrupa Müdafaa Birliklerinin tasfiye edilmesi talebi yeter derecede manasız olduğundan, Sovyetlerin diğer taleplerini zikretmeğe değmez.

Çin Halk Cumhuriyetinin Birleşmiş Milletler Kuruluna kabulü ve Almanya meselesinin halline iştirak ettirilmesi talebi, Çin hususunda propaganda unsuru taşımakta ve esas itibarile, zaten büyük Çin davası karşısında müşkülât çeken Washington, Londra ve Paris arasına ihtilâf tohumları ekmek hedefini güden taktik bir manevradan ibaret bulunmaktadır.

Almanya seçimleri ve Almanya birliğinin yeniden ihyası ve keza onunla sulh anlaşmasının imzalanması hususunda, Sovyet hükûmetinin, görünüşe nazaran, müttefiklerle her hangi bir ihtilâfı olmaması gerekirdi. Fakat böyle olmakla beraber, büyük devletlerin bu en mühim mesele hakkında Moskova ile şimdiye kadar yaptıkları bütün müzakereler müspet netice vermemiştir. Malenkov bu meseleye dair muayyen ve konstrüktif hiç bir şey söylememiştir.

Maamafih, başbakan Otto Grotewohl'un Doğu Almanya Halk Meclisinde geçenlerde verdiği beynatı bu meseleyi az çok aydınlatmaktadır ("Pravda", 2. 8. 53). Meğer Batı Almanya, müttefiklerin Avrupada yeni savaşa "sokmak" istedikleri, "militarist-faşist bir devlet haline inkılâp etmektedir". Başbakan Adenauer ise, Batı Almanyada 6 Eylülde yapılacağı takarrür eden, seçimlerden "korkmaktadır". Seçim tarihinin yaklaşması, en fazla, Sovyet diplomasisini rahatsız etmektedir. Ve işte bu seçimleri baltalamak ve gayrı muayyen durumu uzatmak için, Doğu Almanyada Malenkovun gaulciter'i rolünü oynayan Grotewohl, umum Almanya seçimlerini hazırlamak ve geçirmek için, lüzumlu esasları tespit etmek üzere, daha Ağustosta, Batı ve Doğu Almanya mümessillerinden müteşekkil umum Almanya konferansının toplanmasını teklif etmişti. Grotewohl'un bu teklifi, tabiatile, Doğu Almanya Halk Meclisi bütün fraksyonlarının üyeleri tarafından tasvip edilmiştir.

Çan-Kay-Şek ile Mao-Tse-Tun arasında olduğu gibi, Adenauer ile Grotewohl arasında dahi her hangi bir anlaşmanın imkânsız olduğu meydanda iken, Koredeki sükûnetten sonra, Almanya ve Avrupa topraklarında, bu vasıtalarla, karışıklık çıkarmayı arzu eden Moskova, olmayacak şeyler talep etmektedir.

Malenkovun, mütehassıslara göre, henüz malik olmadığı, hidrojen bomba-
siyle tehdit etmesi kimseyi korkutmayacaktır. Binaenaleyh hidrojen bomba-
sının zikredilmesi daha fazla içeride bir efe yaratmak içindir.

Şu da calibi dikkattir ki, nefret oklarını İngiltereden fazla, Amerikaya tevcih eden Malenkovun nutkunda, müttefikler arasına nifak sokmak için, aşikâr bir şekilde, an'anevî Fransız-Rus dostluğuna ve 1944 yılı Fransız-Sovyet anlaşmasına işaret edilmektedir. Yaklaşan Sovyet tehlikesine karşı kendisini henüz kâfi derecede koruma sevki tabiisine malik bulunan hür dünyanın vahdetini, ne bu kaba manevraların, ne Moskova tehditlerinin sarsmayacağını söylemeğe acaba lüzum var mıdır?

Bir taraftan hidrojen bombasından, diğer taraftan sulhten bahdseden Malenkovun manevrası bugün henüz o kadar tehlikeli değildir. Fakat Moskova mutaassıpları bu korkunç tahripkâr kuvvete gerçekten sahip oldukları zaman, beşeriyetin hali nasıl olacaktır?

Dünya belâsına karşı mücadele ile endişelenen dünya büyüklerini, her halde, en fazla düşündüren işte bu meseledir.

Azerbaycan tiyatrosunun 80 yılı

Yazan: Mirza Bala

Bundan 80 yıl evvel, 1873 de, Bakü idadiyesinin, "Tiyatro otağı" haline getirilen, en büyük dersanelerinden birinde, Mirza Feth Ali Ahundzadenin "Hacı Kara ve yahut Merd-i Hâsîs" komedisinin temsil edilmesi ile, modern millî Azerbaycan tiyatrosunun temeli atılmıştır. Gerçi, büyük edibimizin rusçaya, farsiceye ve Batı Avrupa dillerinden bazılarına tercüme edilmiş olan komedileri, Türkçeden daha evvel, yabancı dillerde oynanmış bulunuyordu. Fakat, 1851 de Petersburgda, 1856 da Kafkasya umumî valisinin Tiflisteki sarayında 1851—1860 yılları arasında bazı Batı Avrupa sahnelerinde temsil edilen bu komediler, modern Azerbaycan millî tiyatrosunun başlangıcı sayılamaz. Millî hudutlar haricinde yabancı dillerde ve yabancı sanatkarlar tarafından oynanan bu eserler, Azerbaycan Türklerinden sahne ve aktör kadrosu yetişmesinde müessir dahi olamamışlardır. Yeni kültür hamlelerinin her sahasında olduğu gibi, Azerî Türkü, sahne ve tiyatro sahnelerinde de, bizzat kendisi önayak olacak ve Mirza Feth Ali'nin büyük bir devir açan edebî hamlesine, o nispette büyük sayılabilecek, bir san'at hamlesi ekleyecektir.

Esasen Azerbaycan Türkü, temaşa hayatı ve tiyatro tarihi bakımından anımsız de değildir. Yukarıda kullandığımız "modern" tabiri, bugünkü tiyatromuzu, kendisine takaddüm eden ve onunla uzun zaman at başı beraber yürümüş bulunan, millî bir temaşa hayatından ve bilhassa, "Şebih" adını taşıyan "dinî tiyatro"dan ayırmak içindir. Bu-

nunla beraber, Türk halk kitlesinin dinî-bedîî zevkini ve dinî-bedîî heyecan ve duygularını tatmine yarayan dinî temsilleri "millî san'at" kadrosundan dışarıda bırakmak hiç de doğru sayılmaz. Böyle bir hareket, klâsik musikiyi, tezyini san'atları, cami, medrese, saray, han, çeşme ve köprü gibi mimarî eserleri "millî san'at" kadrosundan çıkarıp atmaya benzer. Kaldı ki, bu dinî tiyatro ve temaşa, İslâmdan evvelki Türk şamanizmi ile sıkı bir surette bağlı bir müessesedir. Din azizlerinin hayatını ve ızdıraplarını canlandıran Kumri gibi din şairlerimizin manzum piyeslerini temsil eden bu "Şebih"ler, gerek modern tiyatro aktörlerinin, seçmeleri olmak itibarıyla sanatkar kadrosu ve gerekse repertuar ve oyun tekniği bakımından, üzerinde durmağa değer bir sahadır. Bu dinî piyesleri cami avlularında, köy, kasaba ve şehir meydanlarında temsil eden "Şebih-han" kadrosunun halkın psikolojisi üzerinde kuvvetle müessir olan jest ve hitabet san'atı, ihmale gelmez bir mevzu teşkil eder. Fakat bizim için en mühim olan nokta bu dinî temsillerin ve aynı zamanda yapılan matem meclislerinin islâmî-dinî bir âyin olmaktan ziyade, Orhun kitabelerindeki matem âyinleri ile bir aynıyet arzetmeleri keyfiyetidir. Eski Türklerde bir kurban âyini olan Şılan ve yahut "Dede Korkud"daki şekliyle — "Şölen", bir zafer âyini olan "Kurultay" ve bir matem âyini sayılan "Yug" merasimleri vardı. Azerbaycanda kendisine mahsus bir edebiyata malik bulunan ve bir ölünün üzerinde ağlatmak için söy-

lenen mersiyelerin umumî adı olan "Ağı" (Ağıt) aynı kökten gelmektedir. Yalnız kelimeler arasındaki ayniyet değil, merasimin tarzı da, menşe bakımından Gök Türk devrine kadar çıkmaktadır. Meselâ: Gök Türk devletinin büyük hakanı Gültekin öldüğü zaman üzerine Yugçu — yâni ağlayıcı ve Sığıtçı — yâni sızlayıcılar gelmiştir. Yug'a, yâni mateme iştirak edenler saçlarını keser, yüzlerini ve kulaklarını çizgar ve kanatırlardı. . . Mahumud Kaşgarî'nin zaptettiği ve XI. asırdan evvel ağıt olduğu kabul edilen "Sağı" — yâni mersiyeler ile Azerbaycanda din şehitleri için yazılıp okunan Türkçe mersiyeler arasında hiç bir fark yoktur. Ölünün faziletlerini savaşlarının muhtelif safhalarını, kahramanlıklarını, nasıl öldüğünü ve ölen için bütün milletin, bütün tabiat ve kâinatın nasıl müteessir olup ağladığını tasvir eden bu mersiyeler, her ikisinde de, ölenin ve yahut şairin ağzından, artistik bir eda ile söylendiği için, bedîî bir kıymeti haizdir. İlk devirlerde sırf dinî olan bu merasimler, sonraları hakikî kahramanların hatırası etrafında, kopuz denilen musiki âletinin de refakatiyle bedîî bir mahiyet almıştır. Gittikçe gayri dinî bir mahiyet alarak dünvevileşen bu âyinlerde başlıca yer işgal eden, şiir, musiki ve raks şamanizm âyinlerinde de görürüz. Selçuklulardan çok daha evvel ve onlarla beraber ve sonra, Azerbaycana dolup yerleşen muhtelif Türk boyları musikili ve rakıslı din âyinlerine dayanan şamanizmi dahi getirmişlerdi. XIII. ve XIV. asırlarda İlhanlılar sarayında musikili ve rakıslı din âyinleri yapıldığı ve bu âyin tarzının bazı Müslüman-Türk şeyhleri tarafından da kabul edildiği malûmdur. Anadolu'da

Mevlevîlik bu hareket neticesinde teşekkül ettiği gibi, Azerbaycanda bugün bile ses ve saz sanatkârlarının beşiği sayılan Karabağ, o devirde, Müslüman-Türk şeyhleri tarafından şamanizmi takliden kurulan musikili ve rakıslı dinî âyinlerin merkezi haline gelmişti. İlhanlı hükümdarları bu âyinlerde iştirak etmek için Karabağa kadar giderlerdi. Bu devirde ve bu devri takip eden XV. ve XVI. asırlarda Azerbaycanda, islâmî esaslara aykırı olarak, plâstik ve fonetik güzel san'at nevilerinin son derecede inkişaf etmesi bu medenî-millî miras sayesinde mümkün olmuştu. Abdülkadir Marâğı gibi büyük musiki sanatkârları, Behzad gibi büyük ressamlar ve Füzuli gibi dâhî şairler bu medeniyetin mümessilleri idi. XIX. asrın başından itibaren başlayan lâdinî san'at hayatı ve bilhassa, XIX. asrın ikinci yarısında doğan modern millî Azerbaycan tiyatrosu böyle parlak bir maziye malik bulunuyordu.

* * *

"Hacı Kara" komedisini ilk defa temsil etmek suretile modern millî Azerbaycan tiyatrosunun temelini atan zat Zerdablı Melikzade Hasan Beydir. Hasan Bey, yüksek tahsilini bitirdikten sonra, memleketine Batı Avrupanın hürriyetçi ve maarifçi fikriyle döndü. Batı Avrupa medeniyetini terviç eden terakkiperver münevverler arasında, Batı Avrupa usulünde kurulacak yeni mekteplerin ana dilinde olmasını müdafaa edenlerin başında duruyordu. Bir milletin mevcudiyetini muhafaza edebilmesi için, asrî medeniyeti kendi ana dilinde alması icap ettiğini müdafaa eden Hasan Bey, bunun için de hürriyete ihtiyaç olduğunu söyler ve yazar:

di. "Meşrik zemin" ile "Magrib zemin" arasındaki farkı izah ederken, Müslüman Şarkının hürriyetsizlikten dolayı medeniyette geri kaldığını, Batı'nın ise hürriyet sayesinde ilerlediğini korkmadan yazan Hasan Bey, cehaleti de en büyük bir esaret telâkkî ederdi. Avrupa usulünde millî mektepler açmak için ilk "Cemiyet-i Hayriye" teşkiline teşebbüs eden odur. Bütün Rusyadaki Türkler arasında "Ekinçi" adlı ilk Türk gazetesini de bu maksatla tesis etmiştir. Hurufat getirmek için İstanbula kadar giden Hasan Beyin bütün gayretlerindeki gaye millî maariftir. Tiyatroyu da bunun için, milleti uyandırmak için kuruyordu. O zaman Bakû idadisinde tabiiyat muallimi bulunuyordu. Daha evvel, Tifliste memuriyette iken, tanımak fırsatını elde ettiği Mirza Feth Ali'den komedilerinin matbu bir cildini aldığı hatıralarından öğrenmekteyiz. Hasan Bey Bakû idadisinin elliye yakın Türk talebesi arasından son sınıfta bulunan onbeşini toplayarak bu komedileri onlara okumuş ve bunlardan birini seçmelerini teklif etmiştir. Onlar da "Hacı Kara"yı beğenmişlerdir. Temsil edilen ilk piyesin "Hacı Kara" olmadığı hakkındaki bir kanaat, rusça temsillere ait olsa gerektir. Zira rusça ilk temsil verildiği zaman "Hacı Kara" henüz yazılmış değildi. Türkçe oynanılan ilk piyesin "Hacı Kara" olduğu, Mirza Feth Ali'nin bu münasebetle Hasan Bey'e yazdığı mektubundan da anlaşılmaktadır. "Hacı Kara"nın Bakû'de ilk defa temsil edildiğini gazetelerden öğrenen Mirza Feth Ali, kendisinin bulunmadığına teessüf etmekte ve, diğer komedilerine tercih ettiği "Hacı Kara"nın intihabından çok memnun olduğunu bildirmektedir.

Piyesin vaz'î ve rejisörü Hasan Beydir. Hacı Kara rolünü talebeden Adıgüzeloglu Asker bey ifa ediyordu. Mirza Feth Ali'den sonra onun edebî mektebini muvaffakiyetle devam ettiren ve "Ekinçi" gazetesinin ilk muharrirlerinden olan Veziroğlu Necet bey, bu piyeste kadın rolünü oynamıştır. Fakat, bir tiyatronun kurulması için, başlıca şartlardan olan müellif ve eser, sahne ve sahne sanatçılarının bir araya gelmesinden başka, seyirci kirlisinin de işbirliği elzemdir. Bu hususta, "ilk temsillerimize gelen müslümanlar çok azdı" diyen Hasan Beyi hatıralarında kötümser görüyoruz. Maamafih, dinî temâşalara alışkan olan halkın bu alâkasızlığını, tabîî bulmak lâzımdır. Halkın dinî zevkini okşamayan, bilâkis başta cahil din uleması olmak üzere, halkın taassup ve cehaletini şiddetle tenkit eden komediler, biyolojik veya estetik bir haz duyurmaktan ziyade, ideolojik bir gaye takip ediyorlardı. Halk buna mutlaka alışacaktı. Nitekim aynı 1873 yılında, aynı artist kadrosu "Hacı Kara"yı bir defa daha temsil etti. Dört yıl sonra, yani 1877 de bu kadronun bir teşekkül haline geldiğini ve, başta Hasan Bey olmak üzere, Bakû'de "Tiyatro heveskârları cemiyeti" kurulduğunu görüyoruz. 1879 da öğretmen Efendizade Reşid beyin teşebbüsüyle "Hacı Kara" Şeki'de temsil edildi. 1884 de Mirza Feth Ali'nin "Hers-i kuldâr basan" komedisi, Haknazaroğlu Yusuf bey tarafından Şuşa'da oynandı. 1887 de, Veziroğlu Haşim beyin Şekspir'den çevirdiği "Otello" piyesi, iki yıl sonra Şuşa'da sahneye koyulduktan sonra, Bakû'de muvaffakiyetle tekrar tekrar oynanmaya başladı. Meydana, tiyatroya, gerek repertuvar ve gerekse sahne

sanatkârları bakımından yeni hız ve tenevvü veren unsurlar çıkmıştı. Bunların başında, mevzuunu hayattan alan faciaları ile Veziroğlu Necef bey ve ilk defa tarihî dram yazmayı tecrübe eden ve muvaffak olan Hakverdili Abdurrahim bey geliyordu. XX. asrın başına doğru "heveskâr" sahne sanatkârlarının profesyonel aktörler haline geldiğine şahit oluyoruz. Bu hal, tiyatronun inkişafı üzerinde menfî bir rol oynamış olmayacaktır. Bilâkis, sahnenin bir nevi istihsal müessesesi haline girmesiyle tesadüfî teşebbüslerden ibaret olan "heveskârlar" devri kapanmış ve sahne hayatı müstakil ve müstakar bir şekil almıştır. Bakû zenginlerinden Takiyev Hacı Zeynelabidin'in inşa ettiği hususî dram tiyatrosu binasıyla bu istikrar keyfiyeti kemalini bulmuştur.

* * *

1905 ile 1920 yılları arasında geçen zaman, Azerbaycan tarihinin büyük hamle ve muvaffakiyetlerle dolu bir devridir. Millî maarif, millî edebiyat, millî matbuat ve millî iktisadiyat saha- larındaki büyük gelişmeler, millî-siyasî idealin doğuşu, millî devlet şuurunun teşekkülü ve bu idealin gerçekleşmesi hep bu devre tesadüf eder. Ve pek tabii olarak millî san'at ve millî tiyatro da bu gelişmeler haricinde kalmamıştır. Bir defa bu devir, Azerbaycan tiyatro tarihinde, millî operanın doğuşu ile başlar. Yeni millî tiyatronun kurucusu olan Hasan Beyin öldüğü 1907 de ilk Azerbaycan operası temsil edilmiştir. Şiir, musiki, resim, raks ve taganni gibi plâstik ve fonetik millî san'at nevi ve şekillerinin ahenktar bir manzume halinde sahnede birleşmesini temin eden bu teşebbüsün kahramanı halk mual-

imlerinden Hacıbeyli Üzeyir Bey idi. Füzuli'nin ölmez eseri olan "Leyla ile Mecnun"u besteleyerek opera şekline saldıktan sonra, temin ettiği yepyeni bir sanatkâr kadrosu ile Bakû'de ilk defa temsil eden Üzeyir Bey sırf millî musiki âletleri kullanmıştı. 1909 da ise ilk defa olarak Avrupa musiki âletlerinden istifade etmesi münakaşayı mucip oldu. Avrupaî âletlerin millî musikiyi ifade edemeyeceğini ileri süren muhafazakâr cereyana karşı, Üzeyir Bey, musikimizin Avrupa tekniğine göre ıslahını mümkün görüyor ve bu suretle musiki bahsinde terakkiperver cereyanı temsil ediyordu.

"Leyla ile Mecnun" operasının muvaffakiyetle temsilinden sonra gördüğü rağbet, teşvik ve takdir üzerine, Üzeyir Bey, kısa bir zamanda, mevzuu havattan ve millî destanlardan alınan bir kaç opera ve operetler vücade getirdi. Bunlardan "Arşın mal alan" opereti misli görülmemiş bir şöhrat teminine muvaffak olmuştur. Üzeyir Beyin en son eseri, Sovyet istilâsı devrinde bin bir müskülâta göğüs germek suretile, bestelediği ve şöhratını bir kat daha arttıran "Koroğlu" operasıdır. Islâmî-sarkî zihniyetinin, san'at nevilerinin toplu bir halde yürütmesine cevaz vermediği, hele tasvirkârlığa asla tahammül edemediği göz önünde tutulacak olursa, Üzeyir Beyin 1907 de giriştiği ve muvaffak olduğu işin başlı başına bir inkılâp teşkil ettiği inkâr edilemez. Azerbaycanda yeni bestekârlar yetişmesinde ve yeni opera ve operetler yazılıp bestelenmesine yol açan bu teşebbüs, millî san'at nevilerinin gelişmesinde ve yeni sanatkâr kadrosunun doğmasında büyük bir hamle teşkil etmiştir.

Manzum ve menşur, bir çok yeni telif eserlerle ve yeni sanatkâr kadrosuyla zenginleşmiş olan Azerbaycan tiyatrosu millî istiklâl devrini bu şekilde idrak ediyordu. Tiyatro eserleri müelliflerinin başında Veziroğlu Necet bey, Hakverdili Abdurrahim, Mehmetkuluzade Celil, Raizade Hüseyin Cavid, Ahundzade Süleyman Sani, Sultan Mecir Ganizade ve yeni parlamağa başlayan Cebbarlı Cafer gibi kuvvetli edebî şahsiyetler duruyordu. Bu devirde batı dillerinden tercüme piyeslerin temsilinde sık sık rastlıyoruz. Bunların başında Molier, Şekspir ve Şiller gelmektedir. Ahmet Vefik Paşanın 1869 da Molierden adapte ettiği "Zoraki Tabip" komedisi, "Zoren Tabip" adı altında Azerbaycan sahnesinde yıllarca oynandı. Şekspirin, Otello'sundan başka "Hamlet", "Makbet", "Kral Lir" ve "Kuru gürültü" gibi eserleri tercümeler arasındadır. Şillerin "Haydutlar" eseri "Kaçaklar" adı altında tercüme ve temsil edildi. Gogol'ün "Müfettişi" muvaffakiyetle oynanan ve rağbet gören piyesler arasında idi.

1905 den sonra, Azerbaycan matbuat ve edebiyatında İstanbula doğru başlayan kuvvetli millî cereyan sahnede de kendisini hissettirmiştir. Abdülhak Hamidin "Tarık"ı, Namık Kemal'in "Vatan ve Silistresi", Şemseddin Saminin "Gâve-i Ahengeri" halkın coşkun tezahürleri arasında temsil ediliyordu. Hele, sahneleri Türklerle Rusların harbettığı Silistre de cereyan eden Namık Kemal'in "Vatan"ı, Rusyaya karşı bir nümayiş vesile teşkil etmekte idi.

Sahne sanatkârları bu devirde komedi, dram, opera ve operet artistleri halinde kat'î surette zümreleşmiş bulunuyordu. Komedi ve dramda: Zeynaloğlu Cihangir, Veli, Araplı Hüseyin, Sıtkı Ruhullah, Alioğlu Mirza Ağa, Şerifzade Gulam Riza, Şerifzade Abbas Mirza, Abbasoğlu Hacı Ağa, Cebbaroğlu Hacı, Daraplı, Anaplı ve Kamerli Ahmet büyük şöhret kazanmışlardır. Operada Hüseyin Kulu, Ağdamlı Ahmet, Mehmet Bağır ve diğerleri birer mürşit haline gelmişlerdir. Tiyatro müellif ve mütercimleri yanında, aktör ve rejisörlerle beraber, dekoratör ve ressamlar yer alıyordu. Millî musiki hazinesinden faydalanan bestekâr ve dirijörler yetiştiriyordu. Matbuat ile beraber edebiyatta açılan muharrirlik nevini, "Tiyatro ve Musiki" başlığı altında, san'at münckitliği gibi mühim bir şube de ilâve olunmuştu.

İşte, 80 yıl önce, Zerdaplı Hasan Bey tarafından yapılan teşebbüs böyle parlak bir netice vermişti. Bu 80 yılın otuzüç yıl gibi mühim bir kısmı, Sovyet istilâsı altında geçmiştir. Bu esaret devrinde, Azerbaycan tiyatrosunun, milletle beraber gösterdiği mukavemet, kahramanlıklarla doludur. Bazen kanlı ve kanlı olduğu kadar da şanlı bir mücadeleye şekli alan bu mukavemet esnasında sahnemiz büyük zafer elde ettiği gibi bir çok kurbanlar da vermiştir. İçlerinde Hüseyin Cavid ve Abbas Mirza gibi edebiyat ve san'at hayatımızın en parlak yıldızlarının da bulunduğu bu aziz şehitlerden "Sovyet devrinde Azerbaycan tiyatrosu" başlıklı yazıda bahsedeceğiz.

İmam Şamil Mekke ve Medinede

Yazan: Mücahid

Seksenüç sene evvel, Kafkas kahramanı ve İslâm dünyasının büyük mücahidi İmam Şamil, her mümin gibi hac farızasını eda etmek üzere Mekkeyi-Mükerrremeye gitmişti. O yıl haccekkber yılı idi. İslâm dünyasının en hüccra köşelerinden, ayrı ayrı renkte, ayrı ayrı dilde, ayrı ayrı ırkta yüz binlerce insan "Beytullah"ı tevaf etmek üzere gelmişlerdi.

İslâmiyetin sosyal telâkkiler bakımından en manalı tarafı kardeşlik duygusu ve müsavvat esasıdır. Bu itibarla hacca gelen yüz binlerce insan bir çeşit ehrama sarılmış, başları çıplak, ayakları yalın, Tanrıya telbiye ederlerken aralarında içtimaî hiç bir tefavut mevzubahs olamaz. Buna rağmen herkesi o sene bir merak sardı. Şarkın inhitara doğru kaydığı bu son asırlarda, Garbın teknik tefevvukuna karşı göğsünü gerebilen ve mağlûbiyeti kana ve cana mal eden İslâm kahramanları yok gibiydi. Ne Hindde, ne sindde, ne diyarı Arapta geçmiş günlerin harikalarını yaşatabilecek hâdiseler artık cereyan etmiyordu. Kazan Hanlığına yaptığı anî baskından sonra istilâ siyasetine başlayan Rusyaya karşı, ne Astrahanda, ne Sibiriyada, ne Kırım'da ve ne de diğer Türk ülkelerinde mukavemet gösterebilen belirmiyordu. Bu yüzden Müthiş İvanın ahfadı, korkunç bir vahşet ve dehşetle, Şimalde, İslâm-Türk mamurelerini talanda devam ediyor ve, bu suretle, Rus imparatorluğunu mütema diyen genişletmeğe çalışıyorlardı.

Kafkas muharebeleri böyle bir halati ruhiye içinde başladı. Sıcak denizlere

çıkma kaygısıyla, kudurmuş bir sel gibi, Kafkaslarda kendine yol arayan Rus akınına karşı İmam Mansur, İmam Gazi Muhammed ve İmam Hamzat sıra ile mukavemet ettiler. İlk vehlede bu mücadele nazarı dikkatî celp etmedi. Vaktaki İmam Şamil harekâtın bayına geçti, 35 sene durmaksızın kanlı bir müdafaa yaptı ve Kafkas eteklerinde Rus akınına kısmen durdurdu, bu zafer İslâm dünyasına çoktanberi özlediği heyecanı verdi. Demek davaya tam bir imanla sarıldıkları taktirde ufak bir mevcudiyet, sahabeyigüzin devrinde olduğu gibi, kendisinden on misli, hatta yüz misli büyük bir kudrete karşı meydana okuya biliyor! Demek ki, Şamil Kur'anı kerimin müjdelediği vasfı haiz bir mücahittir. İslâm dünyasını galeyana getiren, gururunu okşayan cihet bu olmuştur.

Şimdi mücahit ihtiyarlamış, koluna girilmediği taktirde muvazenesini temin edemez bir duruma düşmüş olarak Hacca geliyor... Müslüman hacılar için bu beklenilmeyen bir fırsat oldu. Hepsi muhakkak olarak bu pir-i fanî mücahidi görmek ve onunla teberrük etmek istediler. Yüz binlerce mutekid insanın bu ısrarı, o yıl hac merasimini işkâl eder bir mahiyet aldı. Bu tehalük vecaibi hacı yapmaktan, bilhassa, o büyük İslâm mücahidini mahrum ediyordu. Gece veya gündüz, her göründüğü zaman, halkta heyecan başlıyor, nizam ve intizam baştan aşağı bozuluyordu. Bunun üzerine zamanın idarecileri toplandılar, düşündüler, raşındılar ve nihayet halkın arzusunu tatmin

maksadiyle İmam Şamili Kâbeyi Mukerremenin üzerine çıkardılar. Bu suretle yüz binlerce müslüman bütün bir gün Tanrı evinin önünden geçtiler ve ihtiyar mücahidi görmek zevkini duydular. Hac tarihinde bu yegâne bir vak'adır. Ne Şamilden evvel ve ne de Şamilden sonra, hiç bir kimse, Kâbenin üzerine çıkarılmak suretile tekrim edilmemiş, hiç bir vakit İslâm diyarının binbir köşesinden gelen yüz binlerce müslüman, bütün bir gün, akın halinde Beytullahı tevâf ederek, Şamile karşı gösterdiği tazimi kimseye göstermemiştir.

* * *

İmam Şamilin Medineyi Münevverde Peygamberin mezarını ziyareti ayrıca tetkike değer bir mevzu olmuştur. İslâmiyet akide itibarile "ruhu", ilâhî bir sır olarak kabul eder. Onun tarîf ve tavsifine girmez. Bununla beraber İslâm inancına göre, ruh, vakt-i mev'udda mutlâk olarak mazrufunu terk eder ve berzehî bir âleme geçer. Bu âlemde ruhun kendisine has tasarrufleri vardır. Neticede İslâmiyet ruhun tecelliyatını kabul etmektedir. Bu hususta büyük İslâm mutassavıların derin nazariyeleri ve o nazariyelerin tatbikata dayanan mutlâk ve şümüllü teveccühleri vardır. Bunlara göre, âlem-i ervaha nüfuz etmek ve o âlemin derin zevklerinden pay almak fanî mevcudiyetler için — vücudu tasfiye şartile — imkân dahilidir. Nitekim İslâm mutassavıları müttefiken kabul ederler ki, Pir Ahmed-ül-Refaî ziyaret-i Resule gittiği zaman, Peygamberin mezarından kendisine bir el uzanmış ve o büyük zat bu kutsî eli öpmek şerefine nail olmuştur.

Mevzubahs edeceğimiz vak'a buna benzer. Bugünkü telâkkilerle bunu tefsir müşküldür. Fakat Medineyi ziyaretinde, İmam Şamile refakat edenler aynı halin kendisine tecellî ettiği iddiasını ileri sürmektedirler.

Mekke'den Medine'ye "tahtürevan" denilen bir vasıta ile seyahat eden İmam, Bab-ül-selâm tesmiye edilen Harem-i Nebevinin medheline kadar getirilmişti. Orada kendisini istikbal eden Şeyh-ül-Harem Hazret-i Nebevî, muhafız-i belde, sadat ve eşrafın refakatında ve yetmiş kadar Dağıstanlı maiyetiyle birlikte, yavaş yavaş, Merkad-i Resule kadar ilerlemiştir. Kabri saadetin önünde, huşu ile dururken, kendisine kutsî bir elin uzandığı ve onu öperken Şamilin bayılıp yere çöktüğünü beraberinde bulunan Dağıstan uleması müttefiken kaydetmektedirler.

Muhakkak olan taraf Camii Nebeviden İmam Şamilin baygın bir halde istirahat edeceği haneye getirilmiş olduğudur. Bundan sonra İmam çok yaşamadı. Hastalandı ve altı ay içinde vefat etti. Bu acı haber her tarafta matem vesilesi oldu. Gusul merasiminde, Şeyh-ül-harem Müşir Hafız Paşa bulundu. Halifeyi müslümine vekâleten suyunu bizzat dökmek suretile bu büyük ölüye en büyük tazimi yaptı.

Namazı Haremi Nebevide bir şehir halkı birlikte kıldılar. Kendisinin vasiyet ettiği yere, Al Resulün yakınında bir tepciğe gömdüler. Cenazesini yıkayanlar vücudunda 19 büyük yara izi saydılar. Bunların arasında göğsünden girüp sırtından çıkan korkunç bir rus süngü tahribatı da vardı. Bu hal aynen mezar taşına yazıldı. Vehabî kuvvetlerinin Medineyi işgali üzerine "Cenner-ül-baki" denilen yerdeki bütün mezar-

lar tesviye edildi. Bu arada bu büyük mücahidin de mezarı yıkıldı. Mezar taşı, kırık olarak, bir müddet üzerinde kaldı. Bilâhare bu da alınmıştır. Bu ta-

rihî kabrin bugünkü hali basit bir toprak yığınının ibarettir. Allah rahmet eylesin.

Münih, 8. Ağustos 1953

Bağirov'un "temizlenmesi"

Yazan: M. B. Mehmetzade

1920 yılının Nisan ayında, 11 nci Kızıl Rus ordusu ile beraber ve onun süngüsü üzerinde Azerbaycana gelüp, bir komiserlik koltuğu ve bir de otomobil mukabilinde vatan ve milletlerine karşı, Ruslara satılmış olanlardan biri olan Mir Cafer Bağirov, on binlerce masum kanı akıttıktan, ruslunun yerleşmesine bunca hizmet ettikten ve kendi "yoldaşlarını" da boğazladıktan sonra, bizzat kendisi de, nihayet, mukadder akıbetine boyun eğerek, artık "temizlenmiş" bulunuyor.

Milletsever Azerbaycan neşriyatında ve geniş halk kitlesi arasında "Rusuşağı", "vatan ve millet haini" ve "kızıl cellât" şöhretini kazanmış olan Azerbaycan komünistlerinin başında Mir Cafer gelir. Onun bir lâkabı da "cellâtlar cellâdı"dır. Mir Cafer Moskovadan verilecek bir emirle bütün Azerbaycanı kılıçtan geçirmeğe hazır bir hain idi.

Onu kızıl Rus istilâsından evvel kimse tanımaz, 1905 den sonra Azerbaycanda Rus çarlığına karşı beliren ihtilâlciler arasında onun adına rastlanmaz. Bağirov, 1917 ihtilâli üzerine meydana çıkan marksist ve demokrat ihtilâlciler arasında da yoktur. Onu yalnız 1920 den sonra, kızıl Rus istilâsı üzerine kurulan terhiş makinesi "Çeka"nın başında görüyoruz. Sonraları, sırasıyla, Azerbaycan G. P. U. sunun ve N. K. V. D.

nin şefi olan Bağirov, rusluğa yaptığı hizmetlere mükâfat olarak yükselerek, Azerbaycan komünist partisinin genel sekreteri, Azerbaycan Sovyet hükûmetinin reisi ve hakikî diktatörü olmuştur. Kanlı icraatının ilk devirlerinde, Azerî münevverlerini kafile kafile yakalayup Rus kurşununa teslim ederken, Beria da onun "muayini" bulunuyordu. Beria, Orconikidzenin tavsiyesi ve Stalinin himayesiyle Bakûden Tiflise naklederek, Maveray-i Kafkasya Sovyet Sosyalist Federasyonunun umumî GPU suna reis olunca, Bağirov da onun emrine geçti ve Beria Kremline yerleşince de, tamamiye onun emirberi haline geldi.

İstilânın ilk yıllarında, öteki Kafkasya cumhuriyetleriyle birlikte, Azerbaycan Sovyet cumhuriyeti, "müstakil" bir devlet olarak tanınmıştı. Şimali Kafkasya, Azerbaycan, Gürcüstan ve Ermenistan Moskova tarafından birer müstakil devlet telakkî olunuyordu. Kızıl ordunun işgali altında bulunmasına, Ruslar tarafından idare edilmesine ve bütün millî servetleri Moskova tarafından yağmaya maruz olmasına rağmen, Azerbaycan ile Sovyet Rusyanın münasebetleri bir muahedeye dayanıyordu. Azerbaycan Sovyet cumhuriyeti, "müstakil bir devlet" sıfatıyla milletlerarası müzakerelere, Rusya ile beraber, iştirak ederdi. Maruf Cenova

konferansında, Çiğerin riyasetindeki bir Sovyet Rusya heyeti ile yan yana, Sovyet Azerbaycanın komiserler heyeti reisi Dr. Neriman Nerimanovun reisliği altında bir Azerbaycan heyeti de vardı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetiyle Kafkasya Sovyet Cumhuriyetleri arasında aktolunan 1921 tarihli maruf Kars muahedesi altında, "müstakil" bir devlet sıfatıyla, Sovyet Azerbaycanın da imzası vardı. Azerbaycan da kızıl Rus istilâsına karşı devam eden silâhlı kıyımları bastırmak için Türkiyenin nüfuzundan azamî fayda teminine çalışıldığı bu devirde, Cumhuriyet Türkiyesinin Bakûde, Sovyet Azerbaycanın da Ankarada birer sefirleri bulunuyordu. Fakat Lozan muahedesi sona, Türk Rus münasebetlerinde bir "serinlik" devri başlayınca, bilhassa Anadolu da komünistlik hareketinin tenkil edilmesi ve Türkiyenin Garp demokrasisi istikametinde sarîh bir yol alması üzerine, Moskova Kafkasyada "resmen" yerleşmek kararına geldi. Kafkasya Cumhuriyetlerinin "istiklâl"ine nihayet vermek için, ilk hamlede, bir "Maveray-i Kafkasya Cumhuriyetleri Federasyonu" kuruluyordu. Sonraları, bununda bir tehlike teşkil ettiğini sezen Moskova, Federasyonu dağıtıp Kafkasya Cumhuriyetlerini doğrudan doğruya Rusyaya bağlayacaktır. Türkiyenin bu "ilhak" hâdisesine muhalif olduğu daha ilk günlerde anlaşılmıştı. Kafkasya Cumhuriyetleri merkezlerindeki Türkiye sefareti üzerindeki Türk bayraklarının zorla indirilmiş olması bunun bir delili idi. O zamanki Türkiye matbuatında Sovyetlere karşı şiddetli neşriyat da Türkiyenin bu ilhaka muhalif olduğunu göstermekte idi. Rusyanın kendisinden uzak olmasını arzu

eden Türkiyenin bu hareketi Kafkasyadaki millî mukavemet ve hatta, Kafkasyalı komünistlerin ilhaka muhalefet etmeleri ile de takviye olunmakta idi.

İşte bu devirde, yalnız Azerî milliyetperverlerine değil, iş başındaki komünistlere de "Türk casusu" damgasını vuran Moskova, Beria ile Bağirovun elile bu "casusları" temizlemeğe başlamıştı. Kendilerine iltihak etmiş olan muredil sosyalistler "temizlenen" ilk kafiye teşkil ediyorlardı. Bunlar arasında Safikürtlü Arslan bey, Rıza Karasarlı, Hacinski gibi tanınmış sosyalistler vardı. Onları, Azerbaycan Sovyet hükûmetinin reisi Dr. Nerimanov başta olmak üzere, Azerbaycan komünist partisi merkez komitesi azasından Ahmet Ahmedov, Habip Cebiyev, Abdülbaki Mehmetzade ve diğer eski komünistler takip etti. 1925 yılına kadar Azerbaycanda 56 silâhlı ayaklanma bastırıldığını, parti kongrelerinde iftiharla söyleyen Bağirov, 1923 de ve ondan sonra 1928 yılına kadar, binlerce Azerî münevverlerini zindanlarda boğazlayan, Şimal kutbu civarındaki "buzlu cehennemlere" süren ve memleketi Türk münevverinden "temizleyen" de odur.

Bağirovun kendi vatanına (eğer vatani ise) ve kendi milletine (eğer ona mensup ise) karşı işlemiş olduğu kanlı cinayet ve ihanetler bunlarla bitmez. 1928—1932 yıllarında, mülkiyet, hürriyet ve şahsiyetinden tecerrüt ve feragat etmek istemeyen Azerî köylüsü kollektif ziraat hareketine karşı elde silâh olarak ayaklandığı zaman, tenkil ve temizleme hareketinin başında yine Bağirov duruyordu. Rus süngüsüne dayanan bu satılık Rus uşağı on binler-

ce Türk köylüsünün imhasında önyak olmuş ve kadın ve çocuklardan ibaret yüzlerce "mülkiyetçi" köylü ailesini, Sibiryadaki temerküz kamplarına sür-
 ülmek üzere, müstevlî Ruslara teslim etmiştir. Kollektivizeye takaddüm eden devre "NEP" (yeni iktisadî siyaset) devri denildiği malumdur. Ufak mülkiyet sahibi köylünün nisbeten mürefeh yaşadığı bu devirde, mahallî ve merkezî Sovyet meclisleri ve komünist parti teşkilatları, mektep ve maarif müesseseleri, edebiyat ve san'at sahaları bu köylü zümresine mensup "komünistlerin" ve onlara bağlı tarafsız "cıgırdaş"ların eline geçmişti. Sosyal-ekonomik bünyesi itibarile "küçük burjuva" hâkimiyeti devrini yaşayan Azerbaycan, bu devirde, bütün Sovyetlerde olduğu gibi, komünist diktatörlüğüne nihayet vermek temayülleri göstermiş ve hatırı sayılır münevver bir zümre yetişmişti. İşte bu devre nihayet vermek için bütün müesseselerde yapılan "temizleme", komünist partisine de tatbik edilirken, hareketin başında yine Bağirov'u görüyoruz. Her yerde, her sahada ve her müessesede trotskici ve müsavatçı arayan Bağirov, "proleterleştirme" bayrağı altında mektepleri bile Türk öğretmen ve öğrencilerinden "temizlemişti". Yüzlerce talebe ve öğretmen mekteplerden atılmış ve yüzlerce günahsız münevver boğazlanmıştı. İrfan ocaklarının ve edebiyat ve san'at müesseselerinin başına "Rus medenî rehberleri" geçiyordu. Programlar "sovyetleşiyor" — yâni ruslaşıyordu. Türk dili, Türk edebiyatı, Türk san'atı ve Türk tarihi — "burjuva ve kapitalist devrinin zihniyetini yaşatan vasıtalar" diye kanun harici ilân ediliyordu. Ve bu ilim ve san'at kollarını

temsil eden komünist âlim, muharrir, edip ve şairler bile kurşuna diziliyordu.

İkinci dünya savaşı arifesinde, Moskova kendi müstemlekelerinde ruslaştırma ve kolonizasyon siyasetine bir aleniyet ve resmîyet vermeğe başladığı zaman, Bağirov Rus efendilerinden aldığı emir ve talimat üzerine, Moskova unutulmaz hizmetlerde bulunmuştu. Azerbaycan Türkünü Rus denizinde eritmek için, her şeyden evvel Türk dünyasıyla olan medenî ve millî bağları koparmağa çalışan odur. Sovyet istilâsından önce, millî istiklâl devrinde, "Müsavat" partisi ve hükûmeti tarafından resmî dil olarak kabul ve tatbik edilmiş olan, İstanbul türkçesini ve türkçe ile yazılmış olan ilmi ve edebî eserleri kanun harici ilân eden Bağirovdur. Türkiyedeki ile bir birlik arzeden lâtin alfabesinin Rus alfabesine çevrilmesi onun rusluğa olan hizmetlerinden en büyüğüdür. "Sovyet orfografyası" adı altında Azerbaycan türkçesini ruslaştırma teşebbüsü, imla, ıslahat ve gramer kaideleri hep onun elile ruslaştırılmıştır. Rus dilinin "doğma ana dili" olduğunu ilân eden de odur. Millî tarihi, millî mefahiri ve millî edebiyatı yasak eden ve onların yerine Rus tarih ve edebiyatını ikameye çalışan Bağirov, Rus çarlarının istilâ hareketlerini "müspet ve medenî bir hâdise" şeklinde kabul ve telakkî edilmesini emrederken ve Azerbaycanlı Türk çocuklarını Rus olarak yetiştirmeye çalışırken, Türk cedadımızın Azerbaycanda verleşmesini "havdurluk" diye tavsif edecek kadar alçalmıştır.

Bağirov, bu ruslaştırma icraatına mukavemet eden ve sosyal-ekonomik bir sistem olarak aldıkları komünizmin hiç bir zaman ruslaşmayı ifade edemeyece-

ğini ileri süren Azerî komünistlerini, "kapitalistlerin ve müsavvâtların ajanları" diye toptan "temizlemiştir". Bunlar arasında olan Dr. Mecid Efendizade Azerbaycan Sovyet Cumhuriyetinin cumhurreisi ve Dr. Gazanfer Musabekov Sovyetler Birliği cumhurreislerinden biri idi. Dadaş Bünyatzade, Hamir Sultanov, Ruhulla Ahundov ve diğerleri Azerbaycan Sovyet hükûmetinde başvekillik, komiserlik ve parti sekreterliği yapmış azıllı komünistlerdi.

Bağırov, bu ruslaştırma hareketine karşı gelen ve eserlerini müşterek edebî türkçe ile yazmakta ısrar eyleyen bu devrin profesör, âlim, mütefekkir, edip, şair, muharrir ve san'at adamlarına da merhamet etmemiştir. Bunlar arasında profesör Bekir Çobanzade (aslen Kırım-lı olup Azerbaycanda yerleşmişti), profesör Atababa Musahanlı, büyük millî sairlerimizden Hüseyin Cavit ve Ahmet Cevat, büyük sanatkar ve rejisör Abbas Mirza Serifzade ve diğerleri de vardır. Daha iki yıl evvel, "mürîdizm ve İmam Samil hakkındaki" sacmaları ile Kafkasyanın lâvemut istiklâl mücadîhi büyük İmam Şamili ve onu aynı zamanda Azerbaycan millî kahramanı olarak gösteren Azerbaycanlı komünist profesörleri "Türkiye casusu" olarak tavsif eden Bağirovun "Dede Korkuda" karşı açtığı sefer dahi herkesin malûmudur. Rus komünistlerinin Mürhîş İvanları, Aleksandr Nevskileri, Minin ve Poiarskileri, Dmitri Donskoyları, Deli Petro-ları ve Cılgın Katerina ile generallerini idealize ettikleri bir zamanda, millî mazimizi canlandıran "Dede Korkud" hikâveleriyle bu hikâveler üzerine, yine komünist âlimler ve muharrirler tarafından, yazılmış olan edebî ve tetkikî eserleri kanun harici ilân ederken, ileri

sürdüğü "mucip sebepler", Rus emperyalizmini müdafaa için en şoven Ruslar tarafından bile, bugüne kadar ileri sürülmemiştir. "Dede Korkud'un "büyük Rus milletine karşı kin telkin eden bir eser" olduğunu iddia eden Bağirov, milleti millî mefahirinden mahrum etmekle rusluğa büyük hizmetlerde bulunduğunu müdrikti. Moskovadan madalya ve kırmızı nişanları da bunun için alıyordu. Ecdadımızın Rus istilâ ve tahakkümüne karşı şanlı mücadele ve mukavemetini "medeniyete karşı isyan" şeklinde tasvire çalışırken, Türk ismi taşıyan bir Rus casusu olduğu kanaati kuvvetle uyanmış bulunuyordu. Azerbaycan komünist partisi tarihinde böyle bir ihtimale yol açan bu gibi hâdiseler yok değildir. Bağirovun arkadaşlarından olup istilânın ilk yıllarında kendisiyle beraber aynı cellathanede çalışan Hacı İlyas nam bir mef'unun, öldürdüğü bir Türke ait nüfus tezkeresiyle yaşayan sadist bir Yahudi olduğu, sonradan anlaşılmamış mıydı?

Bağırovun, Beria ile beraber, milliyetçilik yolunu tuttuğu için temizlendiği iddiası da kat'îven kabul edilemez. Bağirov için olduğu gibi, bu mü-lâbaza, Beria için dahi böyledir. İktidar hırsıyla birbirinin kafasını viren komünist liderlerden Malenkoyun Ruslara ve Rus emperyalizmine dayanması, nektabiî olarak, Beriaya de Rus olmayan milletleri hatırlatabilir. Fakat bu hareket, milletleri birer basamak olarak kullanmaktan ibarettir. İktidara geçtikten sonra Beria ve onun emirberi Bağirov, şimdiye kadar yapmış oldukları cinayet ve ihanetleri devam ettireceklerdi.

Bağırov yapabileceklerini artık tamamille yapmış bulunuyordu. Temiz-

lenmesindeki hikmeti bunda aramalıdır. Kızıl Rus emperyalizmini temsil eden Malenkov ve yahut onu istihlâf edecek olanlar, bir paçavra gibi kullandıkları Bağırovun "ihanetlerini" sayup dökmekle Azerbaycan umumî efkârını kazanmağa çalışacak ve adamakıllı yerleştikten sonra, Bağırovun ikmal edemediği "beş yıllık ruslaştırma plânla-

rını" tamamlamağa bakacaklardır. Ve bu iş için de yeni Bağırovlar ve yeni Hacı İlyaslar çıkarmaktan geri kalmayacaklardır.

Emperyalizm, hangi renkte olursa olsun ve nerede bulunursa bulunsun, her zaman satılık uşakları vasıtasile hareket etmiştir. Mir Cafer Bağırov bu aletlerden biri idi.

Sovyetlerde araba nakliyatı

Yazan: M. Devletbey

Sovyet iktisadiyatının en zayıf taraflarından birini araba ve motörlü nakliyatın fecî durumu teşkil etmektedir. Çarlık Rusyasında, bilindiği gibi, motörlü nakliyat olmadığı için, şehir halkının ve sanayi işletmelerinin ihtiyacı yalnız araba nakliyatı ile görülmüştü.

Ekim ihtilâlinde ve vatandaş savaşının yaptığı tahriplerden sonra, şehirlerde, şahsî teşebbüs esasları üzerinde yavaş yavaş, araba nakliyatı kurulmağa başladı. NEP (Yeni iktisadî siyaset) zamanında şehirlerde bir hayli arabacı ve faytoncu peyda olmuş, bütün araba nakliyatı hususî eşhasın elinde toplanmıştı. Şahsî mülkiyet ve hususî teşebbüsün sosyalist devletinde yeri olmadığı için, bütün araba nakliyatının da, kolhoz teşekkülleri tipinde, nakliyat artelleri (nakliyat şirket veya birlikleri) şeklinde teşkilâtlandırılması icap ediyordu (nakliyat artelleri, kolхозlardan sonra teşekkül etmişti).

1931—32 yıllarında 400 bin nüfuslu Rostov şehrinde, devlet fabrika ve imalâthaneleri, az çok motörlü ve motörsüz vasıtalarla sahip oldukları için, baş-

lıca şehir halkının hizmetinde bulunan 2000 kadar hususî arabacı vardı.

Bu yıllarda, arabacıları nakliyat artellerine celp etmek yoluyla, bütün hususî vasıtaların tasfiyesine karar verildi. Bunun için, hususî arabacılar arasından elde edilen bir takım kimseler vasıtasile, nakliyat artelleri içinde birleşmek lehinde, geniş propaganda kampanyasına başlandı.

Nakliyat artellerinin teşekkülü hakkında bir fikir edinmek için, Rostov şehrinin Proleter isimli mahallesinden bir misal vermek faydadan hali değildir. Bu mahallenin idaresi tarafından, yarım litre votkayı bir nefeste içmekle öğünen ayyaş arabacı P. K. Tişçenkoya, kollektifleştirilmiş nakliyatın esasını kurmak vazifesi teklif edildi. Eski bir arabaya ve cılız bir ata sahip olan Tişçenko, fazla bir şey kaybetmediğini düşünerek, teklifi memnuniyetle kabul etti ve derhal faaliyete geçti. Tişçenko'nun ilk işi, mahalle idaresinin, bir "kulak"tan müsadere ederek onun emrine verdiği büyük bağçeli bir eve atını ve arabasını çekmek ve oraya yerleşmek oldu.

Ondan sonra Tişçenko, arabacı arkadaşlarının arasında nakliyat arteline girmenin faideleri hususunda propaganda yaptı. Parti bölge komitesi, onun işini kolaylaştırmak için, ona artel azalarının hakları ve avantajları hakkında epeyi propaganda materyali vermişti. Arabacılara şu vaatlerde bulunuluyordu: 1) Vergiden muafiyet, 2) Devlet fabrika ve müesseselerinde çalışmak hakkı, 3) Müşterek ahır ve yem tedariki, 4) Daimî iş temini ve sair . . . Umumiyetle deniliyordu ki, arabacılar artık hemen hemen çalışmayacak, hayvanları ile arabalarının bütün ihtiyaçları temin edilecek, velhasıl bütün iş arabacıların seçecekleri artel yönetim kurulu tarafından görülecektir.

Bazı arabacılar Tişçenko'nun propagandasına uyarak artele girdiler. Diğer taraftan da hükümet, içinden çıkılmaz durumlar ihdas ederek, artele girmek istemeyen arabacıları tazyik ediyordu. Meselâ: hükümet anbar ve değirmenlerden piyasaya yem çıkarmıyor ve, hususî pazarlar kaldırılmış olduğundan, piyasadan yem tedarikine imkân bırakmıyordu. Arabacıların iş temin edebilecekleri hususî müesseseler dahi tamamiye ortadan kaldırılmıştı. Fabrikalar, imalâthaneler ve istasyon anbarları yalnız nakliyat artellerine dahil arabacılar iş veriyordu. Böylelikle hususî arabacılar çok fena bir duruma düştüler ve bir çokları çaresizlikten nakliyat artellerine girmeye başladılar. Bu suretle, 1932—33 yılları zarfında Rostov şehrinde 5 nakliyat arteli teşekkül etmişti.

Artele kabul tekniği çok basitti. Araba sahibi hayvanını ve arabasını artele teslim ettikten sonra, 3 kişilik komisyon, hayvanın, arabanın ve koşum

takımının kıymetini takdir eder. Bir atın kıymeti, vaziyetine ve cinsine göre, 300—800, araba 50—300, hamut 10—25 rubledir ve ill . . . Buna mukabil arabacıya hiç bir şey verilmez, bütün bunlar, artelin ana sermayesine, onun hissesi olarak kaydedilir. Böylelikle, artele giren her arabacı, itibarî olarak, 300—1000 ruble arasında "hisse senedine" malik bulunmakla beraber, eline bir kurşun bile geçmiyordu.

1933—34 yıllarında, Rostov'da, 1 Mayıs nakliyat arteli 325, Kalinin arteli 250, Çapayev arteli 150, Sovgraber arteli 250 ara sahip bulunuyordu. Bütün bu nakliyat artelleri, bir müddet evvel kurulan, Rostov bölge kooperatif nakliye umum birliğine bağlanmıştı.

Nakliyat artellerinin kuruluş ve çalışma tarzını 1 Mayıs artelinde takip edelim.

Artelde 15—20 at toplandıktan sonra, artel yönetim kurulunu seçmek maksadile, parti bölge komitesinin mümessilinin de bulunduğu, bir umumî toplantı yapıldı. Parti mümessillinin tavsiyesi üzerine artelin başkanlığına, o zamana kadar, hayvanlarla ve nakliye işleri ile hiç bir ilgisi olmayan komünist partisi eski üyelerinden Makeyef, muavinliğine de, işletme müdürü olarak, yukarıda adı geçen Tişçenko seçildi.

Artelin idare cihazı günden güne genişliyordu. Muhasebe, plân, iş tevzi şubelerile parti komitesi ihdas edildi. Çaresiz kalan hususî arabacılar, "gönüllü" olarak, artele giriyorlardı. Bir müddet sonra "kulak" evi artık dar gelmeye başladığı için, artel idaresi, şehir dışında ahırlar ve tavlalar inşa etmek mecburiyetinde kaldı.

Fakat, az çok varlıklı ve inatçı arabacılar hâlâ mukavemet ediyor ve ar-

tele girmiyorlardı. Makeyef ile Tişçen-konun "materyal" larından istifade eden maliye şubeleri, bu gibilere, gayri kabili tediye vergiler kesiyor, vergiler ödenmeyince de arabalarla, hayvanlar müsadere edilerek nakliye arteline devrediliyordu (vergi mükellefleri bilâhare vergi borçlarını ödemek mecburiyetinde idiler). Bu şekilde maliye şubelerinden bedava emval alan artellerin sermayesi ve hayvanların adedi mütemadiyen artıyordu.

1934 yılı sonunda, Rostov şehrinde, artık bir tek hususî arabacı kalmamıştı.

Şehir dışında yapılarak kollektifleştirilmiş bütün atları ve arabaları içine alan koca ahırlar duvarlarla tecrit edildi ve kapıya bir nöbetçi dikildi. Bütün arabacılar artık istiklallerini kaybetmiş ve artel idaresinin emrine girmişti. İş tevzi memuru her gün arabacıları gideceği yeri ve yapacağı işi gösteriyor ve ellerine bir iş karnesi veriyordu. Bu iş karnesinde arabacının, hareket, işe başlama ve bitirme, ahıra dönme saatleri kaydolunuyor ve harfiyen yapılması için hususî memurlar tarafından kontrol ediliyordu. Arabacının, kendi hususî ihtiyaçları için bile, arabasını kullanmaya hakkı yoktu.

Arabacı hususî bir iş için arabayı kullandığı takdirde, yevmiyesinin üç misli fazla para cezasına çarptırılıyordu. Artelin nizamlarını 2—3 defa ihlâl eden arabacı, arabası, atı, koşum takımı ve "hisse senetleri" alıkonduktan sonra, artelden tardediliyordu. Kovulanların yerine, bu sefer, ücretli arabacı namı altında, başkaları alınırdı. Bu gibilerin arteldeki sayısı yüzde 25—30 u buluyordu.

Her arabacının, 8 saatlık iş gününde, plânla tesbit edilen 33 ruble kazanması

icap ederdi. 33 rublenin yüzde otuzu, yani 9,90 ruble arabacının hakkı olup, geriye kalan 23,10 ruble artelin kasasına girerdi. Arabacı, eline geçen 9,90 rubleden, alınmayacağı vaadedilen muhtelif vergiler ödemek, "gönüllü" olarak devlet tahvilâtına yazılmak, artelin azalık aidatını ve saireyi tediye etmek mecburiyetinde idi. Velihasıl, arabacıların, geriye kalan para ile yaşamalarına imkân kalmazdı.

Bunun için, herkesin sükûta kabul ettiği, kanunsuz yeni kazanç kaynağı bulundu. Sovyet lisanında "tufta" veya "blat" (Rus argosunda anafor ev ihtimas demektir) denilen bu "kaynak", artel plânının tespit ettiği 33 rublenin yerine, arabacıları hergün 50—80 ruble kazanmak imkânını veriyordu.

Bu şöyle yapılıyordu:

1 Mayıs nakliyat arteli, mukavele ile bağlı bulunduğu, muhtelif fabrika, müessese ve depolara hergün 60—70 araba gönderiyordu. Arabacılar fabrikanın iş taksimatı ile vazifeli hususî memurlarının emrine giriyor, onlar da, şu veya bu arabacının yaptığı iş hacmini iş karnelerine kaydederlerdi. Zamanla bütün arabacılar, vaziyetlerinin çok kötü olduğunu öğrenen fabrika iş tevzi memurları ile iyi münasebetler tesis ettiler. Memurlar, arabacıların iş karnelerine hayalî fazla mesai kaydetmeğe başladılar. Bazen o kadar ileri gildiliyordu ki, maddeten yapılmasına imkân olmayan bir iş, yapılmış gibi gösteriliyordu. Memurlar, bunu sırf arabacıların kazançlarını arttırmak maksadile yapıyorlardı. Onlar, kanunsuz bir iş yaptıklarını bildikleri halde, şöyle mütalaa ediyorlardı: "Eğer fabrika, nakliyat arteline 33 ruble yerine 50—80 ruble

tediye ederse, bundan ne çıkar? Şu veya bu şekilde, hepsi devlet kasasına girmiyor mu? Binaenaleyh, bunun kimseye zararı yok, yalnız bu arada arabacıların kesesine biraz daha fazla para girmektedir“.

Bu kombinezonu, tabiatile, nakliyat artelinin idaresi de biliyordu. Fakat idare, Sovyet kanunlarının ihlâlini protesto etmek şöyle dursun, işine yaradığı için, ses çıkarmıyor, bilâkis memnun oluyordu. Evvelâ, plânla tespit edilen 33 ruble yerine, arabacılar 60—80 rublelik karneler getiriyorlardı. Saniyen, bu, artel idaresine, plânın yüzde ikiyüz-ikiyüzelli nispetinde başardığı hususunda propaganda yapmağa ve stahanofcu-arabacıların isimlerini ilân etmeğe hak kazandırıyorlardı. Bütün Sovyetler Birliğinde “tufta”sız ve “blat”sız geçinmeğe imkân yoktur. Bu “tufta” sovyet hayatının ta iliklerine kadar işlemiştir; mahut stahanofçuluk da yalnız bu esaslar üzerinde kurulmuştur.

Nakliyat artelinde stahanofcunun nasıl imâl edildiğine dair iste bir misal: 1 Mayıs nakliyat arteline bağlı olan ve uzun zaman Selmaş isimli bir fabrikanın nakliye işlerinde çalışan Nikola Kolesnikov isimli bir arabacı, makinelere vedek parça imâl eden atelvenin emrine veriliyor. Vazifesi birbirinden 200—300 metre mesafede bulunan bir atelveden diğer atelveye vedek parça taşımaktır. Atelve idaresi, Kolesnikova işin müstaaceliyetine binaen, yaptıkları mesaf onun hesabına kavdedilmek sartile, hergün yardımcı işçiler veriyordu. Böylelikle, Kolesnikow hergün 90—100 ruble tutarında iş karnesi getiriyordu. Ona stahanofcu unvanı verildi ve idare onu artel hesabına, en iyi arabacı sifa-

tile, Dneprogres isimli sayfiyeye tatile gönderdi.

Bu durum diğer arabacılar arasında infial uyandırdı. Artel idaresi durumu amirlerinden güç gizleyebildi ve işi örtbas etmek için, artele tekrar dönmek üzere, Kolesnikovu şoförlük kursuna gönderdi.

Mademki artel, istihsal plânını yüzde yüzelli-ikiyüz yapıyor veya fazlasile başarıyor, fazla geliri ve hesabı caride parası olması lâzım gelmez mi? Fakat vaziyet tamamiyle aksinedir. İşçi ücretleri, hayvan yemi ve sair mübrem ihtiyaclar karşılandıktan sonra, geriye kalan paraya, vaktile maliye şubelerinin, araba ve atlarını müsadere ettiği halde, vergi kestiği hususî arabacıların maliyeve olan borçlarını ödemek bahanesiyle derhal devlet el koyuyordu. Bu vergilerin yekûnu astronomik rakamlarla ifade edildiği için, artel daima devlere borçlu vaziyette kalıyordu. Böylelikle, artellere girerken “hisse senedi” olarak atlarını ve arabalarını teslim eden arabacılar, “hisselerine” mukabil hic bir şey alamazlardı.

Fabrikalarla imalâthaneler, bir takım aksaklıklarla dahi olsa, vesait temin ettikleri halde, şehir halkı bir evden diğer bir eve taşınmak için bile, araba nakliyatından istifade etmek imkânını güç buluyor ve bilhassa, eve yakacak nakliyatında çok büyük müşkülâtlarla karşılaşılıyordu. 1938—39 yıllarında 700 bin nüfusu bulan Rostov şehrinin, Don nehri kenarında, bir tek kömür deposu vardı. Bu deponun bir iki şubesi olmakla beraber, hic bir zaman kömür bulunmadığı için, halk onlardan istifade edemiyordu.

Artel, kömür deposuna hergün, 80—100 araba gönderirdi. Büyük bir

şehir için, bu rakam hiç bir şey ifade etmediği için, halk bu vaziyetten çok muztarip oluyordu. Evvelâ, kömür vesikasını almak, çok mühim bir mesele teşkil ediyordu (soba başına bir ton, 2 sobalı evlere de 1,5 ton kömür tahsis edilmişti). Saniyen, nakliye vasıtasında büyük güçlük çekiliyordu. Bazen haftalarca depoda sıra beklemek icap ediyordu. Sabah saat 4—5 den itibaren, sıcakta, soğukta, toz toprak içinde en az ikibin kişi sıra beklerdi. Salısen, şehirli kömür seçmek hakkına malik değildi. Bu ise çok mühimdi, çünkü soba başına tahsis edilen her ton kömürün içinde 700 kilo tozla karışık küçük kömür parçaları ve ancak 300 kilo antrasit bulunurdu. Burada müşteri tam manasile arabacının esiri oluyordu. Depodan bir ton iyi veya kötü kömür çıkarmak tamamen arabacının elinde idi. Müşteri depoya giremediğinden, nasıl kömür aldığını, ancak kömür arabaya yüklendikten sonra görüyordu.

Böylelikle, bedbaht müşteri, bir hafta sıra bekledikten ve araba temin ettikten sonra, kömür yerine toz alma-

mak için, evvelâ arabacıya 10—15 ruble bahşiş vermek mecburiyetinde idi. Depodan çıkan arabacı, bu sefer, iyi kömür alabilmek için, kontrol memuruna 10 ruble vermek zorunda kaldığını ileri sürerek, zavallı müşteriden tekrar 10 ruble alıyordu. Velhasıl, müstehlik, bir ton kömürün bedeli olan 45 rubleyi ödedikten sonra, ayrıca depodan eve nakliye ücreti 15—25 ruble (fiyat mesafeye göre değişiyor) arabacıya "bahşiş" olarak 10—15 ruble, kontrol memuruna 10 ruble vererek, kömürü iki misli fazla paraya satın alıyordu.

Sovyetler Birliğinin "mesut vatandaşları" işte bu suretle çile çekiyorlar. Ne stahanofçular, ne yüksek memurlar, kömür almak için sıra beklemezler. İyi bir kömür almak ve sür'atle eve nakletmek için, onların bir telefonu kâfi geliyordu. Haftalarca sıra bekleyen ve sağa losa "bahşiş" veren, işçiler, küçük memurlar ve basit halktır. Arabacıların cebren nakliyat artellerinde birleşmeleri şehir halkına işte şunları kazandırdı.

Esir milletler yeni bir tehlike karşısındadırlar

Yazan: Yabancı

Stalinin ölümünden sonra, Sovyet emperyalist sisteminde büyük bir değişiklik vukubulacağı muhakkak idi. Tarihten öğrendiğimize göre, her diktatörün, himaye ettiği, bir takım dostları ve perestişkârları bulunmaktadır. Fakat diktatörden sonra gelen yeni iktidar bu gibi insanlara nadiren iltifat etmekte ve onlar, şefleri ve hamileri or-

tadan kalkınca, ekseriya gözden düşmektedirler.

Bu bakımdan Kafkasyadaki Rus sistemi her hangi bir istisna teşkil etmemiş ve orada, hemen Stalinin ölümünden veya, yerine geçmek isteyenler tarafından, katlinden sonra, beklenen "temizlikler" artık icra edilmiştir.

Sözde "müstakil" cumhuriyetlerin

mahallî idarelerinde köksal değişiklik yapılmasına ani olarak lüzum hasıl olduğuna dair verilen izahat, o kadar mesnetsizdir ki, biraz siyâsî düşünür bir insanın buna inanması çok güçtür. Gerçek istiklâlî sahip olan memleketlerde böyle bir şeyin vukubulmasına şüphesiz ki, imkân yoktur. Kremlinin, kukla cumhuriyetleri hükûmetleri üzerindeki kontrolü o kadar aşikârdır ki, her hangi bir tefsire lüzum göstermiyor.

Maamafih, mesele başka türlü de vaz edilebilir: eğer Sovyet hükûmetinin selâhiyetli ajanları Kremlinin emirlerini dinlemeyerek, esir ahalinin arzularına uysalardı Kızıl Moskova, Kafkasya ve Orta Asyada komünist sömürme sistemini umumiyetle nasıl muhafaza edebilirdi?

Hiç şüphe yoktur ki, böyle metotlar, kısa bir zamanda, Kafkasya millî kurtuluş hareketinin kuvvetlemesini ve Sovyet emperyalist sisteminin yıkılmasını intaç ettirirdi. Tarafsız bir müşahide bile açıkça bellidir ki, Sovyetler, ancak kendi kendini idare yoluyla sömürgelelerin istiklâlini intaç ettiren liberal ve ileri bir politika ile, Kafkasya millî hürriyet ve istiklâl kavuştuktan sonra, onun dostluğunu az çok muhafaza etmek ümidinde olabilirdi. Fakat, uzun ve çok ızdıraplı tarihlerine, kültür muvaffakiyetlerine ve millî şuurlarına rağmen, Kafkasyalıların, mevcut şartlar dahilinde, Sovyetler Birliğinin en "ileri" siyaseti ile bile hürriyetlerini elde edebileceklerine ümitleri yoktur.

Bunun için Kafkasyalılar, Sovyet Rusya'nın tahakkümünden kurtulmak için yaptıkları millî-kurtuluş mücadelesini daha fazla kuvvetlendirmek cihetini ihtiyar ediyorlar. Onlar, aleyhine mü-

cadele ettikleri istibdadın, asıl mürteci komünist emperyalizminin bir neticesi olduğunu müdrîk bulunuyorlar. Bundan dolayı, Stalinin ölümünden sonra bile, Rus-Sovyet tahakkümünde bulunan Kafkasyada büyük değişikliklerin vukua geleceğini beklemek abestir.

Mahallî komünist zorbalarının isimleri değişebilir. Fakat, Sovyet müstevlilerinin kızıl ordusu ve idareleri bütün esaret vasıtalarıyla yerinde durmaktadır. Kafkasyada kırıbaçı tutan el, Rus komünistinin elidir. Onun kurbanları da, aynı Kafkasya vatanperverleri ve milliyetçileridir.

Yerli komünistler arasında yapılan "temizliğin" Kafkasyalılar için hürriyet demek olduğunu düşünenlerin, hiç bir Sovyet "temizliğinin", hiç bir zaman, Rus-Sovyet politikasının esas sömürge karakterini değiştirmeyeceğini şimdi anlamaları icap eder. Komünist zulmünün sebebi asıl bu politikada gizlidir. Bunun için, en evvel, Rus müstevlilerinin Kafkasyadan çekilüp gitmeleri gerektir. Fakat, Sovyetlerin gönül rızasıyla Kafkasya veya Türkistandan gideceklerine ciddî olarak inanacak kimse var mıdır? Kremlin zımmadamlarının daha ziyade, Güney istikametinde, yani Orta Doğuda, imparatorluklarını genişletmek için yeni vasıtalarla baş vuracaklarını ve kendi devletleriyle hâkimiyetlerini asla azaltmayacaklarını tahmin etmek daha doğru olur.

Fakat bu, geçenlerde Sovyetler Birliğinde yapılan hükûmet değişikliğinde, yegâne faktör değildir.

Hür dünyada yaşayan mülteciler, Orta Doğunun hür ve müstakil memleketlerinin yanı başında bulunan vatanlarında, bolşevik boyunduruğu altında inleyen esir milletlerinin kurtu-

luşuna yardım etmek için, kendi aralarında birleşmek ümidini besliyorlar.

Son aylar zarfında başka değişiklikler de vukubulmuştur. Moskof komünistlerinin sulh taarruzu kuvvetlenmiştir. Kâğıt üzerinde bir çok tavizlere gidilmiş ve bu "tavizler", hür dünyayı inhilâle uğratmak için, propaganda maksadiyle ortaya atılmıştır.

Şu kadar var ki, bu Sovyet oyunun hakikî manasını keşfetmek lâzımdır. Bilindiği gibi, Stalinin diktatörlüğü zamanında, Rus komünistlerinin asıl maksatları, Kafkasya ve Türkistanın millî mücadelesini kırmak idi. Diğer taraftan da, aynı komünistler, gûya Orta Doğu halklarının millî hamlelerine yardım ediyorlar zehabını uyandırmak istiyorlardı. Onlar Sovyet hudutlarını Güneye doğru daha fazla genişletmek ümidiyle, Batı devletleri aleyhinde propaganda yapıyor ve bu suretle Orta Doğu memleketlerini zayıflatmağa çalışıyorlardı. Bütün bunlar malûm şeylerdir. Orta Doğu memleketlerinin de, istiklallerini tehdit eden, bu tehlikeyi artık anlamış olduklarını ümit ediyoruz. Bu suretle, şimdiye kadar muvaffak olmayan Sovyet plânı, bundan sonra da muvaffak olamayacaktır. Türkiyede ve Arap memleketlerinde, Sovyet tethişinden kaçan mülteciler sempati ile karşılanmış ve onlara, ancak hür memleketlerin yapabileceği, ananevî misafirperverlik gösterilmiştir. Tarihen bilindiği gibi, Doğu milletleri, kendi vatanlarının istiklâli için savaşıyor Kafkasyalıların daima misafirperverlik göstermişler ve Kafkasya ile Türkistan vatanperverlerine karşı olan bu sempatinin bugün de devam ettiği, hayret edilecek bir şey değildir.

Sovyet propagandasını reddeden ve millî kudretlerini teknik inkişafı arttıran Doğu milletleri, sür'atle kuvvetli devletler haline inkılâp etmekte ve zamanı gelince esir milletlerin kurtuluşu işinde faydaları dokunacağı muhakkaktır. Onlar, aynı zamanda, kendi memleketlerinde de komünist tehlikesine karşı mücadele ediyorlar.

Orta Doğu memleketlerinin bu siyasi kalkınması, yâni istiklallerinin tahakkuku, Batı dünyasının teknik ve malî yardımıyla işlenen tabii servetlerinin inkişafı ile sıkı surette bağlı bulunmaktadır. Değil yalnız bir filozof, fakat herkes, yapılan bu yardımı, Batının Islâma karşı manevî ve siyasî bir borcu olarak telâkki edecektir. Bu keyfiyet, adı geçen memleketlerde, kendi tahripkâr propagandası için zemin kaybeden Moskovayı mütemadiyen sınırlandırmaktadır. Batı dünyasının Doğuya yaptığı yardıma karşı ateş püsküren ve bu gerçek yardımın "demagojik" bir yardım olduğunu söyleyen Moskova, mağazaları yağma ve sokak arbedeleri tertip ederek bu memleketlere anarşi sokan komünist ve ücretli çeteler vasıtasıyla normal hayatın, ticaretin ve kuruluşun esaslarını sarsmak hedefini takip etmektedir.

Moskovanın Batı ile Doğunun yaklaşmasına karşı aldığı menfî vaziyet, daha Stalinin zamanında başlamış ve bilhassa, Batı ile bağlar tesis eden Türkiye ve Arap Birliğini Batıdan ayırmak için büyük bir gayret sarfedilmiştir.

Malenkov iktidara geldikten sonra başlayan "sulh" kampanyasının yeni safhası, ifadesini şimdilik, Batı dünyasına verilecek bir takım tavizler hususundaki sözlerde ve vaatlerde bulmuştur. Fakat bu, bütün Asya ile Orta Do-

ğuda Kremlinin entrikalara ve tahrip-kâr faaliyete devam etmesine mani değildir.

Burada, nazarı itibara alınması gereken bir tehlike vardır. Bu da, komünist sulh propagandasının, Sovyetlerin sulhperverliğine inanan Avrupalılarda, artık hiç bir emniyet tedbirine lüzum kalmadığı fikrinin doğmasına sebep olarak, onları uyutabilmesi ihtimalidir. Bu, hürriyetin, komünist tehlikesinden müsterek korunma ve müdafaa işbirliğinin zayıflamasıyla neticelenecek ve Bauhların arasına nifak sokmağa çalışan Kremlinin ekmeğine yağ sürcektir. Batı dünyası Sovyet vaatlerine inandığı takdirde, bolşevik rejiminden nefret eden Doğu ve Kafkasya milletlerinin sempa-

tisini kaybedecektir. Bu şüphesiz, hür dünyada kuvvetlerin parçalanmasını ıtaç ettirebilecek ciddi ve affedilmez bir hata teşkil edecek ve Kafkasya ile diğer memleketler halklarının kurtuluş hareketlerine ağır bir darbe indirecektir.

En mühim mesele, Sovyet "sulh" propagandası hedefinin Batı dünyası tarafından iyice anlaşılmasıdır. Kafkasya ve Orta Doğu halklarının tabii millî hamlelerinden Batı dünyasının sempatisini uzaklaştırmak yolundaki Sovyet teşebbüsleri muvaffakiyetsizliğe uğramalıdır. Aksi takdirde, Sovyet "sulh" propagandası, bütün dünya halkları ve ezcümle Kafkasya, Türkistan ve Yakın Doğu halkları için ölüm tehlikesi arz etmektedir.

Demir perde gerisinde

Yazan: Benjamin E. West

Doğu Almanya başbakanı Otto Grotewohl "yanlış hareket ettik" demiştir. Komünist partisinin sadık benderlerine geçenlerde yaptığı bir konuşmada Grotewohl, "hatalarımızı inceledik, bunun neticesinde insanın halkla karşı karşıya gelerek hatalarını açıkça ikrar etmesi lâzım geldiği sonucuna vardık..." demiştir.

Bu kendi kendine dövünme Doğu Almanya işçilerinin emniyetlerini yenisinden kazanmak için yapılan gayreti açıkça göstermektedir. Fakat Grotewohl de, bunun imkânsız olmasa dahi, güç olduğunu takdir etmektedir.

Aynı konuşmasında Grotewohl, 17 Haziranda çıkan karışıklıkların "batılı ajanlar ve tahrikçiler" tarafından teşvik edilmediğini de belirtmiştir. Ken-

disinin de söylediği gibi "memnuniyetsizlik tohumları" uzun zamandan beri Sovyet bölgesinde mevcuttu.

Grotewohl resmen muvaffakiyetsizliklerden bahsederken demiştir ki:

Parti, tedbir ve hareketlerinde, artık insan kütleleri ile münasebatını kaybetmiştir. Bundan bizler mesulüz".

Bunları biraz olsun önlemek için oldukça iddialı bir plân meydana getirilmiştir.

Bu program Doğu Almanya halkının yaşayış seviyesini yükseltmek için, 2.000.000.000 mark, yâni tahminen 500.000.000 dolar tahsisinden ibarettir. Grotewohl bu paranın ağır sanayiinin ve millî silâhlı kuvvetlerin tesisinden yapılacak kısıttan elde edileceğini söylemiştir.

Bu plânın açıklanması Doğu Almanya rejiminin devamlı bir şekilde geçen senelerde inkâr ettiği iki faktörü teyit etmiştir.

Evvelâ bu, geniş mikyasta, bir Doğu Almanya harp mekanizmasının uzun bir zamandan beri hali inşaada olduğunu açıkça belirtmektedir. Grotewohl'un bahsettiği "ağır sanayi"nin harp imalatına ait olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü, kendisi de şimdiye kadar fevkalâde düşük bir seviyede olan istihlâk maddeleri istihsalinin yükseltilmesi lâzım geldiğini kabul etmiştir.

Saniyen de, iyi meskenlerin inşası, ayakkabı ve giyecek malzemesi kalitesinin geliştirilmesi ve daha fazla yiyecek temini vaadleri, Doğu bölgesi işçilerinin maruz kaldıkları kötü muameleyi ve son yedi senedir yaşadıkları kötü hayatı teyit etmektedir.

Yeni plânın enteresan tarafı işçiler için inşa edilecek meskenlerin, resmî hükûmet inşaatından yapılacak kısıntılarla meydana getirilmesi hakkındaki vaaddir. Komünist bir devlette böyle binalar umumiyetle üç kategoriden ibarettir: daima artan komünist bürokrasisi için yapılan muazzam binalar; yükssek parti mensubini için inşa edilen mükellef ikametgâhlar; ve "halk demokrasislerinin büyük başarılarının" sembolü olan hükûmet "sarayları". Onları, bu totaliterlik tezyinatından, ancak Doğu Almanyada vâki olan ayaklanmanın vüs'atinden duyulan korku vaz geçirmiştir.

Grotewohl'un Doğu Almanya işçilerine yaptığı vaadlerin neticesi ne olursa olsun, 17 Haziranda komünist tanklarının altında ezilerek canlarını verenlerin hayatını hiç bir para, yiyecek maddesi, ayakkabı veya ev temin edemez.

MACARISTANIN SÜMÜRÜLMESİ

İktisadiyatçılar için Macaristan hemen hemen tamamen ziraatçı bir topluluk tarafından ekip biçilen, Karpat dağlarının eteklerinde bir miktar madenleri ile, bir hububat memleketidir. Yabancılar için Macaristan, müziği, Molnar'ın eserleri ve çigan müziği ile Budapeştedir. Yeni Macaristanda bugün durum bambaşkadır; genç kız ve erkeklerle fabrika işçileri, Sovyet subaylarının nezareti altında, paraşütle atlama talimleri yapmakta; yeni cephane ve patlayıcı madde fabrikaları inşa edilmekte; bütçenin çoğu askerî barakaların ve gizli polis merkezlerinin inşasına hasredilmektedir.

Macaristanın bu yeni vechesi, Sovyet barut kokusundan kaçmak için, demir perdeyi aşan mülteciler tarafından belirtilmektedir.

Bu mültecilerin anlattıkları, Macaristanda olduğu kadar, diğer esir devletlerde de, Moskova tarafından emir alan idarecilerin asker yetiştirmekten ziyade, askerî istihsale ehemmiyet verdikleri hakikatını teyit etmektedir. Macaristanda da Moskova, Rus gayesi için, Macar askerlerini yetiştirmektense, Rus tüfekleri için mermi istihsalini tercih etmektedir.

Mermi ve diğer cephane imalatı git-tikçe artan bir sür'at kazanmaktadır. Silâh fabrikaları inşası için komünist Macar rejimi muazzam meblâğlar sarfetmektedir. Meselâ, Budaors ile Buda-keszi arasında yeni inşa edilen cephane fabrikası 22 milyon florine mal olmuştur.

Budapeştede fotoğraf makineleri, çakmaklar ve hesap makineleri imal eden Gamma fabrikasının faaliyeti Sov-

yet askerî makamları nazarında memnuniyet verici telâkki edilmediği için, fabrika bugün hava dafi bataryaları için adeseler imal etmektedir.

Macarlar, silâh fabrikalarında çalışan işçiler, Sovyetler Birliğinin, askerî gayeler uğrunda, Macaristanı hayatî ehemmiyeti haiz maddelerden mahrum bıraktığını bilmektedirler. Elektrik sanayiinde geniş mikyasta bakır ihtiyacı göze çarpmaktadır. İnora alüminyum fabrikalarının istihsalinin yüzde 96 sına Sovyetler Birliği tarafından el konulmasından dolayı alüminyum nadir maddeler arasındadır.

Komünist Macar hükûmeti ve Rus efendileri memleketin insan kaynaklarını sömürmekten de çekinmemektedir. Bu sömürmenin bir veçhesi fabrikalarda ve okullarda meydana getirilen kulüpler vasıtası ile yapılan paraşütle atlama eğitimidir. Onaltı ve daha yukarı yaşlardaki kız ve erkek çocuklar, malî yardım veya iş bulma vaadleri ile toplanmaktadır. İşçiler serbest oldukları cumartesi ve pazar günlerini ve bir de, bir öğleden sonralarını bu eğitim için hasretmektedirler.

Sivillerin paraşüt talimi, Macarların küçük çapta silâh altına alınmasıdır. Komünist partisi büyük bir gayretle bir ordu meydana getirmeğe çalışmaktadır.

YAŞLILARIN FECİ DURUMU

Asırlar boyunca eski medeniyetler yaşlılarına en büyük hürmeti göstermişlerdir ve bugün de Batılı memleketler yaşlı insanlarına en büyük yardımları sağlamaya çalışmakta ve onları korumaktadır. Halbuki kırmızı devletlerin totaliter materyalizmi ihtiyar kadın ve

erkekleri ortadan kaldırmağa gayret etmektedir.

Demir perde arkasından Batıya gelen haberlerden anlaşıldığına göre, Sovyet idaresi altındaki memleketlerde beş senelik istihsal plânlarının insan menfaatlerinin üstünde tutulan yerlerde, belirli istihsal normlarını karşılayamayan kadın veya erkeğin kâfi derecede yiyecek elde etmek veya barınacak bir yer bulmak ümidi pek azalmakta ve muayyen bir yaştan sonra bir çok kimseler için bir ümitsizlik devri başlamaktadır.

Komünist efendilerinin ve bölge komitelerinin tayin ettiği çalışma programlarına ayak uyduramayan yaşlı sanayi ve ziraat işçilerini bekleyen akıbet budur. Bütün ömürleri boyunca tasarrufla bulunmak da bir fayda temin etmemektedir, çünkü her ne kadar küçük olursa olsun, bir iş sahibi olan bir kimse, edindiği kazanca devlet tarafından el konduğuna ve kıymetsiz bir raddeye indirildiğine şahit olmuştur. Toprak sahibi çiftçiler dahi, sözde kooperatifler sayesinde sadece birer işçi mertebesine düşmüşlerdir. Onlar, ya tayin edilen iş normunu çıkarmağa veya beş parasız işsizler arasına karışmağa mahkûm edilmişlerdir.

Çekoslovakya'dan gelen bir mektupta şöyle denmektedir:

"Çalışmayanlara yiyecek yok. Babamın akıbeti de bu olacak, çünkü normları dolduramadığı için cüz'î bir ücret dahi alamayacaktır."

Diğer mektupta da bir ihtiyar şöyle diyor:

"Bu hafta ben de şeker pancarı hasadına iştirak ettim, çünkü verilen yeni emirlere göre, çalışmadığım taktirde, benim gibi 65 yaşına gelmiş kimselere

bir sene müddetle kumaş ve şeker istihkakı verilmeyecektir."

Yaşlı bir Macar da başına geleni şöyle bildirmektedir:

"68 yaşındayım. Yüzde yetmişbeş çalışmaya gayrı müsait olduğum için çiftlik işlerini göremiyorum, daha hafif bir iş bulmanın da imkânı yok. Güzel evime el koydular ve bütün eşyayı sattılar. Tekâüdiyemi, ortada hiç bir sebep yokken kestiler. Hiç bir taraftan gelirimiz kalmadı. Tereyağı, zeytinyağı elde

etmemize imkân yok. Pek nadiren biraz şeker ele geçirebiliyoruz, etin yüzünü ise hiç gördüğümüz yok. Çok zaman bir lokma ekmeği dahi bulamıyoruz."

Komünist propagandacılarının işçi menfaatını düşünen yepyeni bir dünya meydana getirdiklerini iddia ettikleri bu sözde "işçi" devletlerinde işçiler yarınlarını, ihtiyarlıklarını düşünerek emniyetsizlik içinde çırpınıp durmaktadır.

Bir yalanlama

İstanbulda Sadık Aran tarafından çıkarılan "Türk Yolu" dergisinde derc olunan bir yazıda, diğer aykırılıklar arasında, Temmuz 1952 de, Ankarada sayın Mehmet Emin Resulzade ile derginin müdürü Bay Sadık Aran arasında vukubulan bir görüşmeden bahsolutmaktadır.

Sadık Aranın "şiddetli bir münakaşa" şeklinde aksettirdiği bu görüşme esnasında gûya ki Emin Bey "etrafındakiler hakkında" haysiyet kırıcı sözler sarfetmiştir.

İlgililer nezdinde yaptığımız tahkikat

neticesinde Emin Beye atfolunan bu sözlerin provokasyon maksadile uydurulmuş bir yalandan ibaret olduğunu umuma bildirmeğe izinli olduğumuzu beyan ederiz.

*

Sözügeçen Derginin aynı yazısında İstanbulda çıkan "Cumhuriyet" gazetesinin Amerikan muhabiri Reha Oğuz Türkkân'ın yazısına istinaden "Emin Beyin İngilizlerden para aldığını" dahi yazılmıştır. Yaptığımız tahkikat, Reha Oğuz'un "Cumhuriyet"te böyle bir yazısı olmadığını göstermiştir.

"BİRLEŞİK KAFKASYA" DERGİSİ KURBAN BAYRAMI MÜNASEBETİLE BÜTÜN OKUYUCULARINA EN İYİ TEMENNİLERDE BULUNUR.

Matbuata bir Nazar

BOLŞEVİK IMPARATORLUGU DAHİLİNDE RUS AZINLIĞI

Istanbulda intişar eden "Cumhuriyet" gazetesinin 6 Ağustos 1953 tarihli sayısında, gazetenin siyasi muharriri Ömer Sami Coşar yukarıdaki başlık altında, Rus-bolşevik esaretindeki milletlere dair, dikkate şayan bir makale neyretmiştir. "Anti-bolşevik cephe"de vücutta gelen son ihtilâfı bahis mevzu eden muharrir, Rus ve Rus olmayan milletlerin pozisyonlarını hülasa ettikten sonra diyor ki:

"Bu ihtilâfa bu Amerikan Komitesi nasıl cephe almaktadır? Zannetmiyoruz ki, ileride Rusyada, Birleşik Amerika'daki eyaletleri andırır şekilde bir "federasyon" kurulabileceğine inanarak bu Amerikan Komitesi üyeleri, Rus olmayan azınlıkları Kerenski idaresi altına girmeye teşvik etsinler ve parçalanmanın da kabahatini bunlara yükletmeye kalkışsınlar. Çünkü böyle bir hareket tarzı, hakikatleri ancak göremeyenlerden beklenebilir!"

Bolşevik imparatorluğu dahilinde olsun, Çarlık imparatorluğu dahilinde olsun, hakikî azınlığın, iktidardaki Rus azınlığından ibaret olduğunu tebarüz ettiren muharrir, III. Ivan devrinde 42 bin kilometre murabba arazi işgal eden Rusyanın hakikaten Rus ırkından kim-selerle meskûn bulunduğunu kabul etmekle beraber, dört asır sonra vaziyetin Ruslar aleyhine değiştiğini kaydederek diyor ki:

"Onsekizinci asırda Rusyanın nüfusu 14 milyondan biraz fazla idi, bunda Ruslar ekseriyeti teşkil ediyorlardı.

Yirminci asrın ilk senelerinde ise nüfus 150 milyonu aşmış, fakat bu kütle içinde Rus olanlar azınlık vaziyetine düşmüşlerdi. Böyle olmakla beraber gene iktidar mutlak bir şekilde onların elinde kalmıştı.

Denilebilir ki, 1500 den 1900 e kadar geçen dört asır içinde Rus ırkından olanlar, kendileri ile hiç bir alakaları bulunmayan milletleri tahakkümü altına almakla, yayılmakla meşgul olmuşlardır. Estonyalılar, Litüvanyalılar, Letonyalılar, Ukraynalılar, Beyaz Rutenyalılar, Polonyalılar, Almanlar, Tatarlar, Türkistanlılar, Azeri Türkleri, Kalkasyalılar, arasında Ruslar kaybolmuşlardır diye biliriz.

Milletler mevzuunda olduğu gibi, din mevzuunda da bunlar ekseriyeti hiç bir zaman ellerine geçirememişlerdir.

Onaltıncı asırdan on dokuzuncu asrın sonlarına kadar takriben her gün ortalama olarak 130 kilometre murabba genişleyen Çarlık imparatorluğu, bolşeviklerin idaresi altına geçtikten sonra da bu "illetten" kendini kurtaramamış, hattâ daha büyük bir iştiyakla yayılmaya bakmıştır.

İkinci cihan harbinin yarattığı buhrandan faydalanan bolşeviklerin ele geçirdikleri toprakları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Finlândiyadan alınan topraklar: 450.000 nüfusu ve 45.760 Km²

Polonyadan alınan topraklar: 12 milyon nüfus ve 180.000 Km²

Rumanyadan alınan Besarabya ile Bukovina: 3.700.000 nüfusu ve 50.440 Km²

Letonya, Litüvanya ve Estonyanın ilhakı: 6 milyon nüfus ve 170.000 Km²

Çekoslovakya'dan alınan topraklar: 730.000 nüfusu ve 13.000 Km²

Japonyadan alınan Güney Sahalin: 415.000 nüfusu ve 36.000 Km²

Japonyadan alınan Kuril adaları: 18.000 nüfusu ve 10.000 Km²

Kaliningrad adını alan Koenigsberg toprakları: 1.100.000 nüfus ve 15.000 Km².

Bunun dışında olarak, Doğu Almanya, Doğu Avusturya ve Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Rumanya birer Sovyet müstemlekesi haline getirilmişlerdir. Buralarda da 100 milyonluk bir nüfus bolşevik idaresini kabule, Kızıldurdunun baskısı ile, mecbur edilmişlerdir.

Nasıl ki bu milletler yeniden istiklâl kavuşacaklardır, "Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" adı altında çok daha evvel müstemlekeleştirilmiş olan Sovyet ordusunun hüküm sürdüğü hudutlar dahilindeki diğer azınlıklar da kendi kendilerini idare etmek hakkını alacaklardır. Arada bir fark gözetlemeğe imkân yoktur.

Esasen, Kızıldurdunun idaresindeki bu topraklarda bulunan ve "azınlık" denilen milletlerin çoğu, Çarlık imparatorluğu çökerken istiklâllerini ilân etmişler, cumhuriyetler kurmuşlar ve bunlar da hür milletler tarafından resmen tanınmışlardır.

Bu milletlerin, Çarlık imparatorluğunun başına gelenler Bolşevik imparatorluğunun da başına gelirken, bir defa daha istiklâllerine erişmek için harekete geçeceklerinden kimse şüphe etmemelidir.

Bütün bu azınlıklara zorla dayanarak kurulmuş olan Rus imparatorlukları,

ister çar, ister menşevik, ister bolşevik idaresinde olsun, hiç bir zaman dünya sulhu lehinde rol oynamamışlardır. Bu, inkâr edilmez tarihî bir hakikattir.

Diğer taraftan, bahis mevzuu hudutlar dahilindeki bu milletlerin her biri, o derece zengin topraklara sahiptirler ki, bunlar kendi kendilerini yaşatabileceklerdir. Siyasî olduğu gibi ekonomik birliğe de sahip olmaları onların en kuvvetli taraflarından biridir. Aynı zamanda otuz senelik bolşevik baskısının ve milletleri ezme politikasının "Sovyetlerde azınlıklar dâvası diye bir şey bırakmadığı"nı söylemek de hâdiseleri takip etmemiş olmaktan ileri gelebilir. Bugün Ukrayna gibi, Ruslara yakın bir memlekette bile milliyetçilik cereyanının bastırılmadığından bahsediliyor, Pravda ve benzeri resmî gazeteler zaman zaman bu milliyetçiliğin Kremlin ile münasebetlere zarar verdiğinden acı acı şikâyet ediyor. Rus ırkı ile en ufak alakası olmayan diğer topraklarda ise bu milliyetçilik cereyanı daha kuvvetlidir ve eninde sonunda bunlar istiklâllerine kavuşacaklardır.

Her imparatorluk gibi Sovyet imparatorluğu da çökmeğe mahkûmdur. Çünkü azınlıkta bulunan bir kütle çoğunluğa hükmetmekte ve bu imparatorluk bu temele dayanmaktadır. Bunun gibi temellerin ne kadar zayıf olduğunu söylemeğe dahi lüzum yoktur.

MÜLTECİ GÜRCÜ MATBUATI

Türkiye'ye, 16 Haziran 1953 de verilen Sovyet notası mültecî Gürcü matbuatında geniş akisler uyandırmıştır. Gürcü Millî-Siyasî Merkezinin organı "Müstakil Gürcüstan" (No 6, Haziran 1953, Paris). "Bermud" başlıklı makale-

sinde Sovyet notasına temas ederek şöyle diyor:

"1945-46 yıllarında Sovyet Rusyanın talepleri ve tehditleri neticesinde, çağdaş Türkiye Batı blokuna girerek, Birleşik Amerika Devletlerinden geniş maddi ve teknik yardım görmüş ve Batı ile sıkı bağlar tesis ederek, vaziyetini bir hayli kuvvetlendirmiştir. Türkiye'yi kudretli bir devlet haline getiren bu hatalı siyasetini çok geç anlayan Moskovanın bugünkü gerilemesi artık gecikmiş bir harekettir.

Sovyet Rusya ile Türkiye'nin münasebetleri büyük diplomatik gayretlerden sonra, belki de yeni bir dostluk anlaşması ile neticelenecektir. Fakat Türkiye, artık Atlantik Birliği'nin azası olduğundan, bunun hakiki hiç bir kıymet ifade etmeyeceği meydandadır.

Moskova eski taleplerinden vaz geçmekle, Türkiye'yi Batı cephesinden ayırmak gibi, tahakkuku gayri kabil bir hedef takip etmektedir.

Rusyanın 1945-46 yıllarındaki taleplerini geri alması, değil yalnız Türkiye'nin, fakat komşularının ve Batı müttefiklerinin karşısına bir sıra yeni meseleler çıkaran tamamiyle yeni bir durum ihdas etmektedir.

Fakat en büyük ve en çetrefilli mesele biz Gürcülerin karşısına dikilmektedir: İstikbal bize ne getirecek? Türkiye'nin siyasi ve askerî şefleri, esarete blunan dost Gürcüstanın hakkında ne düşünüyorlar? Bütün ümitlerini Batı Avrupa ile Amerikanın yardımına bağlayan Kafkasya milletlerinin mukadderatı hakkında, Batı devletleri ne düşünüyorlar? Çağdaş savaşın ağır tahrip ve imha mekanizması hangi istikamete tevcih edilecektir? Bu savaş esir Kafkasya milletlerine kurtuluş mu getire-

cek, yoksa getirdiği hürriyetle, Kafkasyanın, insansız, sahraya dönmüş dağlarını ve mümbit ovalarını mı kaplayacaktır?

Türk-Rus münasebetleri neticesinde karşımıza dikilen acı mesele işte budur. Fakat hayır, Gürcüstan ve Kafkasya Korenin akıbetine uğramamalıdır!" ...

* * *

Aynı mevzuu ele alan, Gürcü Milli Şurası'nın organı "Savaşan Gürcüstan" (No 14, Temmuz 1953) "İyi komşuluk ahlâkı" baş makalesinde diyor ki:

"Çağdaş komünist tiranları, kendileri tarafından ihdas edilmiş dış tehlikeyi bertaraf etmeğe çalışıyorlar. Moskovanın hedefi, münakaşalar ve ihtilâflar doğurmak suretile, müttefiklerin blokunu parçalamaktır. Onların Türkiye hakkında yaptıkları son jest, strateji zincirinin bir halkasını teşkil ediyor. Maamafih, muayyen bir toprak parçası hakkındaki iddialarından vaz geçmekle, Moskova hiç bir şey kaybetmiyor.

Moskof an'anesi artık herkesçe malûmdur. Eğer o, her hangi bir zamanda, her hangi bir seyden vaz geçiyorsa, bunu, verdiği tavizleri maafaiz geri almak için yapıyor.

1921 yılı sonunda, bolşevikler tarafından Ozurget hapishanesine atılan Gürcüstan Cumhuriyeti hükûmetinin Moskovadaki Lenin hükûmetinin nezdindeki fevkalâde murahhası Gregori Uratadze, Gürcüstanın Kızıl Rusya ile 7 Mayıs 1920 de aktettiği anlaşma hakkında, hapishane arkadaşlarına verdiği raporda şöyle demisti: "Biz Gürcüler, en fazla, Rusya ile hudut meselesi düşündürüyordu. Fakat Ruslar, ansızın, çizdiğimiz hudutları bilâitiraz kabul ettiler". Dinliyecilerden bir Gürcü köy-

lüsü, bu rapor hakkında şöyle bir mütalaada bulunmuştu: "Onlar bununla bir şey kaybetmiyorlardı. Onlar bize, pek ala, ertesi günü Tiflisle beraber geri almak üzere, Moskovayı da bıraka bilirlerdi". Moskova bugün de aynı taktiği kullanmaktadır. Evvelâ Türkiyeyi Batı blokundan ayırmak lâzım, ondan sonra kolay...

Eğer durum müsait olursa, Moskovanın güzel plânı, işte böyle bir manzara arzermektedir. 1946 da, Moskova Türkiyeden taleplerde bulunurken, Gürcü halkının bu taleplerle nasıl ki alâkası yoktu, Moskovanın bugünkü hain oyunu ile de alâkası yoktur.

Gürcü halkı, haklı olarak, ümit ediyor ki Türkiye, Gürcüstanın hürriyetini çığneyenlerle münasebetlerinde, komşusu Gürcüstanın menfaatlarını unutmayacaktır. Sovyet istipdadı yakında maziye karışacaktır. İstikbal, Türkiyenin de mensup bulunduğu, hür dünyanın ve demokratik Türkiyenindir. Hürriyete kavuşacak olan Gürcü halkı, onun felâket yıllarında Türkiyenin gösterdiği alicenaplığı takdir edecek ve kültür vasıtalarıyla tarihî mirasın suitefahhümelerini ortadan kaldıracaktır.

Kurtulmuş Kafkasya, Türkiyenin hürriyet ve emniyetinin bir garantisi olacaktır. Kafkasyanın hürriyete kavuşması, bir çok hallerde, komşusunun sempatisine ve muavenetine bağlıdır. Bunun için onların müstakbel münasebetleri iyi komşuluk ahlâkı üzerinde esaslandırılmalıdır".

SIFALI PETROL VE KAFKASYA KAPLICALARI

Kızıl ordunun kuvvetele Kafkasya Cumhuriyetlerini istilâ eden ve 30 yıldan fazla bir zamandan beri Kafkasya

halklarını boyunduruğu altında tutan Moskof müstebitleri, kendilerini bu halkların velinimetleri saymakta ve Kafkasyadaki kültür muvaffakiyetleriyle övünmektedirler.

"İzvestiya" gazetesinde (Nr. 172), "Şifalı petrol" başlığı altında intişar eden bir yazıda ezümle şöyle denmektedir:

"Naftalan kaplıcası, dünyada bir tek şifalı petrol kaynağıdır. Bu kaplıca Sovyet Azerbaycanının Kasım İsmail bölgesinin pitoresk bir mahallinde bulunmaktadır.

Naftalan petrolunun şifalı hassaları kadim zamanlardan beri bilinmektedir. Hastalar, ilk zamanlar, banyo yapmak için, tabii kaynaklardan istifade ederlerdi. Bilâhare petrolun birikmesi için hususî kuyular kazarak içine girerlerdi. Daha sonra zuhur eden "mütehassıs" ihracatçı-tüccarlar Naftalan petrolunu İrana, Hindistana, Küçük Asyaya ve diğer memleketlere ihraç etmeğe başladılar.

Halen Naftalan petrolundan bir çok ilâçlar yapılmaktadır. Kaplıcaya her yıl tedavi olmak için bir çok hastalar gelmektedir. Tesiri üç beş banyodan hemen sonra görünen Naftalan, bu bakımdan dünyada eşsiz bir kaplıcadır".

* * *

"Pravda" gazetesi (25. 7. 53), "vatanımızın 5 nci beş yıllık plânının yeni yapılarını, tarihî abidelerini, pitoresk mahallerini gezmek" isteyen seyyahlar için, "memleketimizin" en çok sevilen yeri olarak, Kafkasyadan bahsetmekte ve Kafkasyanın azametli manzaralarını neşretmektedir. Rus ayağının girdiği her yer, otomatik olarak "vatanımız" olmaktadır. Şimdi Koenisberg, Buda-

peşte, Prag ve saire dahi "vatanımızdır"! "Pravda", Kafkasya için şöyle reklâm yapmaktadır:

"Bilhassa Kafkasyanın dağlarında ve eteklerinde turistik yürüyüşler çok revaçtadır. Turistlerin en çok sevdikleri Askerî-Suhum yoludur. Dağ yürüyüşlerine başlama üssü Sovyet Gürcüstanının yüksek dağlarında bulunan Teberde mahallidir. Tabiat Taberde'ye bol bol güzellik ihsan etmiştir. Burada daima karlarla örtülü sivri kayalar göklere tırmanmakta, kocaman buz parçaları yaylalara inmektedir.

Dağ yürüyüşüne başlamadan evvel, turistler Taberde'de, tecrübeli öğretmenlerin nezaretinde talim ve antreman yapmaktadırlar. Ondan sonra, ancak yürüyüşe geçilir. Evvelâ pitoresk Gunchir dağ boğazından geçerek, yüksek dağlarda bulunan Dumanlı Kel gölüne çıkılır. Daha sonra 3000 metre yükseklikteki en güç Gluhor geçidi aşıldıktan sonra, Suhum şehrine inilir".

"Pravda" küstah bir şekilde bu güzel manzaraları methederken, 1944 yılı Şubat ayında, Sovyet hükûmetinin kararı ile, Cumhuriyetleri tasfiye edilerek, topyekûn imha edilen bu toprakların asıl sahibi Karaçay halkından bir kelime bile bahsetmiyor.

SIYASET VE AHLÂK

Birleşik Amerika dış bakanı D. F. Dulles, milletlerarası meselelerde ihtisas yapan bir kollejin mezunlarına hitaben

söylediği nutkunda ezcümle şöyle demiştir:

"Komünist diktatörlüğünün en zayıf tarafı, ahlâkı inkâr etmesindedir. Biz bundan, ahlâk prensiplerine riayet etmek şartile, kendi menfaatlerimiz için, istifade edebilecek durumdayız.

Bütün dünyanın tâbi olacağı hiç bir ahlâk kanunu halen mevcut değildir. Bizim sosyal nizamın esaslarını teşkil eden, insanî ve adil telâkkî ettiğimiz prensipler, kürreiarz nüfusunun üçte birini idare eden memleketler tarafından kabul edilmiyor.

Bunun neticesinde dünya iki muazzam bloka ayrılmıştır. Bir tarafta hür dünya milletleri — Amerika birleşik Devletleriyle müttefikleri, diğer taraftan, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, totaliter blok bulunmaktadır. Bu sonuncusu sun'î ve zoraki bir birleşme olup, bizim anladığımız manada bir birlik değildir.

Sovyet komünizminin bütün ilmi, "diyalektik materyalizm", yâni ahlâk kaidelerini ve manevî hakikatleri inkâr eden nazariyenin esasları üzerinde kurulmuştur. Bu nazariyeye göre, dünyada her şey, zıt cereyanlarla takarrür eder, kapitalizm denilen rejim de iflâsa mahkûmdur. Komünizm ise, asıl o cereyandır ki, kapitalizmin iflâsını intaç ettirecektir.

Sizin vazifeniz, bize ecdadımızdan intikal eden manevî kıymetleri muhafaza etmek ve kuvvetlendirmektir.

"Bugün bütün dünyayı rahatsız eden ve telâşa düşüren Sovyet komünist yayılması, geçen ve daha evvelki asırlar kendisini kuvvetle hissettiren büyük rus yayılmasının canlanmasından ve devamından başka bir şey değildir".

Gen. Bedell Smith

Amerikanın sabık Moskova büyük elçisi

MUHTELİF HABERLER

KOORDİNASYON MERKEZİNİN DURUMU

Halen Bolşevik Alehydarı Mücadele Koordinasyon Merkezi (BAMKM) iki kısma parçalanmıştır. Malûm olduğu vechile, uzun müzakerelerden ve bir çok konferanslardan sonra, geçen sene, Amerikan Komitesinin geniş maddî ve manevî yardımıyla 4 Rus ve 5 gayri Rus teşekkülden ibaret olmak üzere BAMKM kurulu teşekkül etmişti.

Şimdi bu Merkez, bir taraftan iki Rus partisi (Kerenski ve Melgunov), Ermeni teşekkülü (Zaharuni) ve SBONR ismindeki rus teşekkülünün bir kısmı, diğer taraftan 4 gayri Rus, Rus "Liga" partisi (Nikolayevski) ve SBONR Rus teşekkülünün diğer kısmı olmak üzere, ikiye ayrılmıştır.

Birinci grup (Kerenski ve Melgunov), akalliyette kaldıkları halde kendilerini kanunî BAMKM ilân ederek, aralarına iki Rus partisi — "Solidaristler" ve "En yeni mülteciler" teşekkülü (Klimov) — daha aldılar ve böylelikle halis Rus siyasi bloku vücade getirdiler. Bunlar aynı zamanda, bu olayı gizlemek için, bir takım meçhul ve tesadüfî kimselerden bir kaç gayri-rus "kurul" fabrike ederek Merkezlerine ilâve ettiler.

İkinci grup, yâni BAMKM nin kurucularından 4 gayri rus ve iki rus teşekkülü, Paris Bloku ismini alan ve Ukrayna Millî Konseyi, Belorusya Millî Konseyi, Ermeni "Daşnaksyutun" Partisi ve Türkiyedeki Şimalî-Kafkasya Millî Merkezinden müteşekkil bulunan bir kurulla daha geçen sene başlayan müzakerelere devam ederek, neticede

Milletlerarası Bolşevik Alehydarı Koordinasyon Merkezi vücade getirdiler.

Böylelikle, şimdi Münih'te iki Merkez teşekkül etmiş bulunmaktadır. Bunların her ikisi de Amerikan Komitesine icabeden memorandumu vermiştir. Fakat, vahit bir merkez tezi üzerinde duran Amerikan Komitesi, bu iki merkezin hiç birini şimdilik tanımamıştır.

MOSKOVA KAFKASYAYI YAGMA EDİYOR

21 Temmuz tarihinde Moskova radyosu şöyle bir haber yayınlamıştır:

"Moskovadaki Lenin namına çay fabrikasına bir kaç vagon Gürcü çayı gelmiştir. Fabrikanın baş mühendisi, muhabirimize verdiği beyanatta demiştir ki, çay endüstrisinde bizim fabrika en büyük işletmelerden biridir. Bize Gürcüstandan, Azerbaycandan, Krasnodar eyaletinden (Şimalî Kafkasya) külliye miktarda mahsul gelmektedir. 12 cins çay yapıyoruz. Yıl başından beri normdan fazla 1120 kilo istihsalat yaptık. Fabrikamız hergün merkez, şimal ve doğu bölgelerine 10 binlerce kilo çay sevketmektedir."

Moskova yağma ettiği Kafkasya serveti ile işte bu suretle övünmektedir.

KOREDE MÜTAREKE

3 yıldanberi Korede devam eden savaşlara son veren mütareke nihayet 27 Temmuzda imzalanmıştır. 8 nci Amerikan ordusu kumandanı general Taylor mütareke dolayısıyla şu beyanatta bulunmuştur: "Bana sık sık, 8 nci ordunun mütareke hakkında ne düşün-

düğü sorulmaktadır. Koreye askerî kuvvet gönderen 16 milleti temsil eden 800.000 kişi tarafından konuşmağa kimsenin selâhiyeti yoktur. Yalnız muhakkak bir şey varsa, o da komünistlerin, askerî kuvvet vasıtasile Koreyi istilâ plânlarından vazgeçmek mecburiyetinde kalmalarıdır. Cephe hatlarının 38 nci arz dairesinin şimalinde bulunması, komünistlerin Koredeki tecavüz hedeflerinin muvaffakiyetsizliğine kâfi dercede bir delil teşkil etmektedir“.

MISIR KOMÜNİSTLERİ

Türk Anadolu Ajansının 8. 8. 53 tarihinde Kahireden verdiği habere göre, Mısır polisi, Süveyş kanalı bölgesinde baltalama faaliyetlerinde bulunan gizli bir komünist şebekesini meydana çıkarmıştır. Polis, çok miktarda gizli propaganda evrakı ve adresleri havi 76 kişilik bir liste ele geçirmiştir. Komünist teşkilâtına mensup 76 kişi tevkif edilmiştir.

SOVYETLERDEKİ SANSÜRE DAİR BİR MİSAL

Berianın azledildiği haberi verildiği zaman Londranın tanınmış pazar gazetelerinden birinin müdürü Moskovada bulunuyordu. Aynı gazete ile işbirliği yapan diğer bir gazetede meslektaşlarından biri buna çok sevinerek “tam mahallinden onun haber göndermesini bekleyeceğim” demiştir. Nihayet beklenen haber geldiği zaman, bu haberde Kremlinin katedral ve müzelerine

yapılan şahsî bir ziyaret intibalarından başka bir şey yoktu. Beria hakkında tek bir kelime bile yazılmamıştı. Moskovada çalışmış her hangi bir kimse bunun sebebini pek âlâ bilmektedir.

SOVYETLER BİRLİĞİNDE İSKONTOLU SATIŞ

Sovyet Dış ve İç Ticaret Bakanlığı geçenlerde fevkalâde bir karar alarak bütün memlekete şamil “iskontolu” satışların yapılacağını bildirmiştir. Mayıs ile Haziran arasında yapılacağı bildirilen bu satışlarda müteaddit malların yüzde 25 eksigiine satılacağı açıklanmıştı. Elde kalan malları çıkartmak için şimdiye kadar böyle iskontolu bir satış Sovyetler Birliğinde yapılmamıştır.

Sovyet depo ve mağazalarında külli yetli miktarda mallar çürürken halk kıt olan bazı maddelerin sıkıntısını çekmektedir. Fakat böyle olmakla beraber, sıkıntı çekilen maddeleri temin yolunda bir gayret sarfedilmediği gibi, depolarda çürüyen bu malların ucuz bir şekilde elden çıkarılması için her hangi bir faaliyet dahi gösterilmemekteydi. Stalinin ölümünden sonra Malenkov hükûmeti halka bir takım tavizler vermek mecburiyetinde kaldığı anlaşılmaktadır.

Şimalî-Kafkasya Millî Komitesi bütün yurttaşlarını Kurban bayramı dolayısıyla tebrik eder.